

Dokument nr. 9.

(1956)

Forsvarets ombudsmannsnemnds innberetning til Stortinget om virksomheten i tiden 1. januar—31. desember 1955.

Register.

<i>I. Innledning</i>	2
<i>II. Ombudsmannens beretning</i>	2
Innledning	2
Opptjening av forsømt tjeneste. Godskriving. Tjenestetidens lengde. Tjenestelettelser.	
Utsettelse	3
Beordring. Overføring. Forflytning. Frabeordring	5
Uniformer. Personlig utstyr. Erstatning for tap av utstyr	6
Underbringelsesforhold	7
Kostholdet	8
Personlige tjenesteforhold	8
Permisjoner	10
Velferd	11
Kantiner	11
Rettsikkerheten. Forholdet mellom befal og menige	11
Tillitsmannsutvalg	14
Mannskapenes økonomiske forhold	15
Sosiale saker	16
Sykesaker. Ulykker. Erstatning på grunn av sykdom eller ulykker. Dødsfall. Trygd.	
Forsikring	18
Forsvarets skolevirksomhet	20
Befalssaker	20
<i>III. Ombudsmannsnemndas beretning</i>	21
Nemndas reiser	21
Nemndas møter	22

Innledning.

Nemnda finner det riktig innledningsvis å gjøre oppmerksom på at den enda ikke har funnet fram til en helt tilfredsstillende form for beretningen.

Nemndas første innberetning til Stortinget, innberetningen over virksomheten 1. juli 1952 --31. desember 1953 (Dok. nr. 4, 1954), var lite detaljert. Nemnda mente at ytterligere erfaring og bedre oversikt var nødvendig for å kunne gi Stortinget en detaljert rapport. Stortingets militærkomité ba i sin innstilling (Innst. S. nr. 140, 1954) Nemnda om i sine fremtidige beretninger å ta med saker av generell karakter som den har tatt opp eller fått til behandling, en oversikt over den videre behandling og hvilke resultater som er nådd, eventuelt med tilråding — anbefaling til Stortinget. Ønsker om en mer detaljert rapport fremkom også under Stortingets behandling av militærkomitéens innstilling.

Nemndas innberetning over virksomheten i 1954 (Dok. nr. 9, 1955) ble derfor atskillig fyldigere. I Ombudsmannens del av beretningen ble det gitt en detaljert oversikt over et stort antall av de saker Ombudsmannen hadde tatt opp eller fått til behandling. I Nemndas del av beretningen ble det gitt en bred vurdering av forlegningsforhold og soldatenes og befalets problemer. I tilknytning til dette kom Nemnda med en rekke tilrådinge og anbefalinger til Stortinget.

Grunnet et stort arbeidspress rakk ikke Stortingets militærkomité å behandle og avgj sin innstilling til Stortinget om Nemndas inn-

beretning over virksomheten i 1954 før i januar 1956, (Innst. S. nr. 6, 1956), og denne innstilling ble først behandlet i Stortinget 23. februar s. a.

I sin innstilling sier Stortingets militærkomité seg enig i en rekke av de spørsmål Nemnda har tatt opp og ber Forsvarsdepartementet og de militære myndigheter om å ta disse spørsmål opp til behandling.

Nemndas innberetning over virksomheten i 1955 er blitt noe forsinket. Grunnen til dette er at Nemnda ikke ønsket å sette igang arbeidet med denne beretning for en hadde sett Stortingets reaksjon på opplegget av beretningen for 1954. Stortingets uttalelser, bemerkninger og retningslinjer vil umiddelbart være av den største betydning for Nemndas arbeid. Dette gjelder også formen for Nemndas innberetning.

Nemnda har inntrykk av at innberetningen for 1954 ble for detaljert og har av denne grunn rådet til at den detaljerte oversikt over saker i Ombudsmannens del av innberetningen begrenses. Når det gjelder Nemndas del av beretningen, finner Nemnda å burde vise til foregående års beretning og alle de spørsmål og problemer som der ble tatt opp. Spørsmål og problemer som Stortinget (Innst. S. nr. 6, 1956) for en stor del har bedt Forsvarsdepartementet og de militære myndigheter om å ta opp til ny vurdering eller behandling. Nemnda vil søke kontakt med departementet og de militære myndigheter under deres behandling av sakene.

Ombudsmannens beretning.

INNLEDNING

Ombudsmannen har i 1955 behandlet 394 saker innkommet i 1955 samt 59 saker som ikke var ferdig behandlet i 1954, i alt 453 saker.

Av disse saker er 50 ikke ferdig behandlet i 1955.

Av årets saker vedrører 52 Marinen, 47 Flyvåpnet, 274 Hæren og 21 andre institusjoner.

150 saker er tatt opp av enkelte soldater, 64 av grupper av soldater, tillitsmenn eller velferdsoffiserer på vegne av mannskapene,

113 av enkelte befalingsmenn, 35 av grupper av befall, mens Ombudsmannen har tatt opp 32 saker.

Som tidligere år har Ombudsmannen foruten de journalførte saker hatt en lang rekke henvendelser hvor det er gitt råd og veiledning eller hvor den som har henvendt seg til Ombudsmannen er satt i forbindelse med rette vedkommende.

Arbeidet med den enkelte sak er lagt opp som tidligere år. Ombudsmannen har tatt opp sakene med de militære myndigheter som har vært nærmest til å løse dem. Ombuds-

mannen har fra alle militære myndigheters side møtt velvilje og har ikke hatt noen vanskeligheter med å få fram de opplysninger som har vært ønskelige i de respektive saker.

Foruten de enkelte saker som har vært oppe til behandling har Ombudsmannen arbeidet på å gjøre institusjonen kjent ute blant befall og menige.

Ombudsmannen har regelmessig holdt foredrag om institusjonen og tillitsmannsordningen ved de respektive krigsskoler og videre ved en del andre militære skoler og kurs. Dessuten er det holdt foredrag for en rekke befalsforeninger og sammenslutninger.

Departementet har satt med et utvalg til vurdering av de gjeldende bestemmelser om tillitsmannsutvalg. Ombudsmannen har vært formann i utvalget som nå har avgitt sin innstilling.

Ombudsmannen har videre vært representert i det utvalg som ble nedsatt i forbindelse med overgangen til sivil rettergang i fredstid. Dette utvalg har også avgitt første del av sin innstilling.

Ombudsmannen var også til stede ved den 3 dagers konferanse som ble holdt på Lande Turisthotell for militære juridiske tjenestemenn.

Ombudsmannen har utenom de befaringer som er foretatt sammen med Nemnda selv besøkt en del avdelinger. Disse befaringer er nærmere omtalt i Nemndas innberetning.

Ombudsmannen er fremdeles noe i tvil om hvordan beretningen bør skrives for å gi Stortinget tilstrekkelig kjennskap til virksomheten. I innberetningen for 1954 ble en flerhet av de saker som var behandlet omtalt. Nemnda har inntrykk av at siste års beretning ble for detaljert og har rådet til at årets beretning begrenses. Ombudsmannen vil derfor i år bare omtale en del saker innen de forskjellige saksområder. Det ble i fjor ikke i forbindelse med den enkelte sak nevnt navn på personer eller avdelinger, den samme praksis er fulgt i år.

For oversiktens skyld er sakene inndelt i grupper stort sett overensstemmende med inndelingen i fjor.

Opptjening av forsømt tjeneste. Godskriving. Tjenestetidens lengde. Tjenestelettelse. Utsettelse.

Ombudsmannen har behandlet 54 saker i denne gruppe.

Spørsmålet om opptjening av forsømt tjeneste og rimeligheten og riktigheten av de gjeldende bestemmelser på dette område ble viet bred oppmerksomhet i innberetningen

for 1954. Det var Ombudsmannens konklusjon at det under dagens forhold med den lange tjenestetid og den belastning dette var for mannskapene, ikke burde være anledning til å pålegge opptjening av forsømt tjeneste utenom de tilfelle det var absolutt påkrevet for å skaffe vedkommende den nødvendige opplæring. I sin innst. S. nr. 6 for 1956 ba militærkomitéen Forsvarsdepartementet ta seg av dette spørsmål og eventuelt legge saken fram for Stortinget, slik at det kunne bli brakt klarhet i spørsmålet. I forrige beretning opplyste Ombudsmannen at det ble arbeidet med nye bestemmelser om opptjening felles for alle forsvarsgrenene. Nye regler er enda ikke utarbeidet, men Ombudsmannen har brakt i erfaring at det arbeides med saken.

Ombudsmannen har også i år hatt til behandling en del saker angående dette spørsmål som viser at bestemmelsene slik de er formulert i dag er urimelige. Spesielt gjelder dette for mannskaper som bare er hjelpe-dyktige. De settes til arbeid av forskjellig art som ikke er av noen betydning for deres militære utdanning. Det har også forekommet tilfelle hvor «delvise sykedager» er forlangt opptjent. En soldat var således pålagt opptjening av 50 sykedager. Av disse var bare 15 dager ordinære sykedager mens resten var delvise sykedager. Med «delvise sykedager» menes dager hvor mannskapene i det vesentlige er med i den daglige tjenesten, men på grunn av sykdom er fritatt for enkelte disipliner, f. eks. utmarsjer. I det foran nevnte tilfelle slapp vedkommende å tjene opp de dager han hadde vært delvis sykmeldt. I de øvrige saker av denne art Ombudsmannen har hatt til behandling, har de aller fleste pekt på det urimelige i at de skulle tjene opp fravær fra tjenesten som skyldtes uforskyldt sykdom. Ombudsmannen har bare kunnet erklære seg enig i det og har gjort oppmerksom på at spørsmålet om nye bestemmelser er under utredning. Ombudsmannen går ut fra at nye bestemmelser vil bli satt i verk i nær fremtid.

Spørsmålet om godskriving av en eller annen form for militærtjeneste som ordinær førstegangstjeneste har vært fremme ved flere anledninger. Spørsmålet er særlig aktuelt for konstabler i Sjømilitære korps som slutter før vervingstiden er omme og deretter blir innkalt til avtjening av verneplikt i Marinen, og for forskole- og befallsskole-elevene som ikke gjennomfører utdannelsen og deretter blir innkalt til ordinær utdanning.

I en sak hadde vedkommende soldat 79 tjenestedager fra den militære forskoles as-

pirantkurs. Han hadde fått opplyst at disse dager ville blitt godkjent som ordinær tjeneste om han hadde tjenestgjort i infanteriet, mens de derimot ikke ble godkjent fullt ut i Luftvernartilleriet som han var utskrevet til. Saken hadde tidligere vært behandlet i Krigskommissariatet, men var avslått. Ombudsmannen tok saken opp med departementet, som fant å kunne godkjenne tjenestedagene ved aspirantkurset.

I en annen sak hadde en tidligere forskoleelev som avtjente verneplikt i Marinen søkt om å få tiden ved forskolen godkjent som tjeneste. Han hadde i sin søknad opplyst at det ved fremmøtet ved forskolen var gjort oppmerksom på at tjenesten ved skolen ville bli godkjent som ordinær tjeneste. Saken var behandlet av Generalkrigskommissariatet, som i henhold til gjeldende bestemmelser ikke fant å kunne godkjenne tjenesten ved Forskolen. Ombudsmannen var enig i avgjørelsen og undersøkte nærmere hvilke opplysninger som var gitt på forskolen. Det ble beklaget at det var gitt beskjed om at hele tjenesten ved forskolen ville bli godkjent. Ombudsmannen fant etter dette ikke å kunne gjøre noe mer med saken. Vedkommende henvendte seg deretter til en sakfører som tok saken opp med departementet uten at Ombudsmannen kjenner resultatet av denne henvendelse.

Spørsmålet om tjenestetidens lengde har hyppig vært tatt opp med Ombudsmannen i det forløpne år. Grunnen til dette er i det alt vesentlige overgangen fra 12 til 16 måneders tjeneste. Ombudsmannen redegjorde nærmere for dette forhold i forrige års beretning og opplyste da at spørsmålet om nærmere retningslinjer for forståelsen av overgangsbestemmelsene var tatt opp med Forsvarsdepartementet. I rundskriv av 13. februar 1955 har departementet gitt slike retningslinjer. Etter de retningslinjer som er utarbeidet, skal alle som har møtt etter lovlig innkalling før første mars 1954, men som blir sendt hjem etter legeundersøkelsen, slippe med 12 måneders tjeneste. Det samme gjelder de som normalt skulle vært innkalt før 1. mars 1954, men som på grunn av feil fra de militære myndigheters side først er innkalt etter denne dato. Videre er det i rundskrivet uttalt at tvilstilfelle skal forelegges for departementet, slik at en får mest mulig ensartede avgjørelser.

Ombudsmannen tok senere opp med departementet spørsmålet om hvordan det skulle forholdes med de som ble kjent midlertidig udyktig på sesjon og av den grunn først ble

innkalt til tjeneste etter 1. mars 1954. Departementet svarte til dette at det hele tiden hadde vært forutsetningen at alle som ikke hadde påbegynt sin tjeneste før 1. mars 1954 skulle ha 16 måneder. Dette måtte etter departementets mening også gjelde de som bare hadde vært på sesjon og der blitt kjent midlertidig udyktig. Etter departementets oppfatning sto ikke disse mannskaper i samme stilling som mannskaper som har møtt ved sin avdeling og der blitt kjent midlertidig udyktig. De som er blitt kjent udyktig på sesjon er ikke blitt fordelt til forsvarsgren eller våpen, og har dermed heller ikke på det tidspunkt noe grunnlag for å regne med en bestemt varighet av førstegangstjenesten, idet de senere kunne bli fordelt f. eks. til Flyvåpnet med 18 måneders tjenestetid. Dessuten kom det moment inn at Stortinget hvert år fastsetter tjenestetiden.

Ombudsmannen hadde intet å innvende mot departementets syn.

Praksis på dette område skulle nå være klar, for øvrig vil problemet i forbindelse med overgangen til 16 måneders tjeneste bli mindre og mindre, idet de fleste som kommer inn under unntaksbestemmelsen nå etterhvert er innkalt.

Spørsmål om tjenestelettelse i form av utsettelse eller fritakelse har vært tatt opp med Ombudsmannen på forskjellige grunnlag. I en del tilfelle har det vært spørsmål om utsettelse med repetisjonsøvelser. I slike saker har Ombudsmannen fulgt den samme praksis som tidligere og overlatt avgjørelsen til avdelingene som sitter inne med den nødvendige oversikt. I andre tilfelle har det vært søkt om utsettelse på grunn av skolegang, sykdom i hjemmet o.l. I de tilfelle hvor det etter Ombudsmannens oppfatning har vært grunn til å hjelpe vedkommende, har Ombudsmannen tatt saken opp med rette vedkommende, og i de aller fleste tilfelle har det lykkedes å finne fram til en tilfredstillende løsning. En skal i det følgende redegjøre for enkelte saker av denne art:

Sak 240/1955.

En soldat var rømt fra sin avdeling og var ettersøkt av Militærpolitiet. Han var gift og hadde et barn på 15 måneder, dessuten var bustruen gravid. Soldatens søster stolte huset, men måtte reise til Vestlandet til sin egen familie. På grunn av disse forhold var soldaten nervøs og nedfor og hadde ikke funnet noen annen utvei enn å rømme fra tjenesten. Forholdet ble ordnet med at soldaten ble dimittert for en tid. Rømningen ble gjenstand for særskilt behandling.

Sak 249/1955.

En HV soldat var innkalt til sammenhengende tjeneste. Han var plaget av nyresten og hadde to ganger vært operert. Han skulle nå inn til operasjon igjen, og mente at tjenesten ble for tung for ham. Saken ble tatt opp med vedkommende HV distrikt, og etter fornyet legeundersøkelse ble han kjent udyktig til all militærtjeneste.

Sak 149/1955.

En lærer var innkalt til tjeneste i Flyvåpnet. Han opplyste at han hadde fått meget kort varsel til fremmøte, og at det var vanskelig for ham å møte fordi det akkurat var eksamen ved den skolen han arbeidet.

Saken ble tatt opp med personellkontoret ved vedkommende LK, som kunne opplyse at de opplysningene vedkommende hadde gitt Ombudsmannen var feilaktige. Han hadde tidligere fått innkalling, men hadde søkt om utsettelse og hadde siste gang fått innkalling i meget god tid. Det ble imidlertid ordnet slik at han fikk noen dagers utsettelse for å få avvirket eksamen.

Sak 372/1955.

En soldat som hadde to måneder igjen av sin tjeneste var blitt opptatt på Trondheim Tekniske skole, og hadde i den anledning søkt om utsettelse med de siste to måneders tjeneste til skoleferien. Søknaden var anbefalt av avdelingen som hadde erstatning for ham. Soldaten fikk et godt skussmål og avdelingen ville gjerne hjelpe ham.

Regimentet fant imidlertid ikke å ville innvilge søknaden og fant heller ikke å kunne forelegge saken for høyere myndighet.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende DK, som imidlertid ikke fant å kunne anbefale saken for Overkommandoen.

Ombudsmannen tok saken opp med Overkommandoen. Soldaten ble dimittert slik at han kunne begynne på skolen.

Sak 83/1955.

En lastebileier som avtjente verneplikt i Marinen søkte om utsettelse av resttjeneste av økonomiske grunner. Mens han var inne til tjeneste sto lastebilen, og han hadde ikke maktet å betale avdrag og renter på bilen. Han hadde dessuten en del annen gjeld som måtte betales i nærmeste fremtid.

På grunn av hyppige utsettelser tidligere kunne ikke Marinen anbefale utsettelse igjen. Ombudsmannen fant intet å bemerke til det. Vedkommende ble gitt råd og veiledning om hvordan han burde forholde seg med de for-

skjellige forfalne gjeldsbeløp, og ble gjort oppmerksom på mulighetene for å bli tilstått 50 pst. øking i familietillegget.

Beordring. Overføring. Forflytning. Frabeordring.

I denne gruppe er behandlet 33 saker.

I forrige beretning pekte Ombudsmannnemnda på hvor viktig det er å få den «rette mann på den rette plass», og at det måtte gjøres mest mulig for å få plasert mannskapene i den forsvarsgren og det våpen hvor de kan få en utdannelse og praksis som kunne komme dem til nytte i det sivile liv. På et område er dette særlig aktuelt. Det gjelder de aktive sjømenns maligheter til å få avtjent sin verneplikt i Marinen, idet tjenestetiden i Marinen blant annet blir godkjent som fartstid.

Spørsmålet om overføring til Marinen har vært tatt opp ved flere anledninger, og det har for de flestes vedkommende latt seg ordne slik at overføring har kunnet finne sted etter at rekruttperioden er ferdig. Dette har ført til at tjenestetiden er blitt noe lengre for enkelte, idet rekruttperioden f.eks. i Kystartilleriet ikke fullt ut er blitt godskrevet i Marinen. Dette er imidlertid mannskapene blitt gjort oppmerksom på før overføringen.

Ombudsmannen finner ikke grunn til å omtale disse sakene nærmere.

Det er også behandlet en rekke saker om overføring innenfor andre forsvarsgrener eller våpen for å komme i tjeneste som har vært av verdi for den fremtidige sivile utdannelse eller praksis. Det har i disse saker ikke alltid vært lett å få til en tilfredsstillende ordning.

Som eksempler på saker i denne gruppe nevnes:

Sak 5/1955.

En soldat var fordelt til kavaleriet og var beordret til Lahaugmoen for å gjennomgå et sykebærerkurs. Av yrke var han maskinist. Han hadde teknisk aftenskole, 21 måneders fartstid og 5 års praksis på mekanisk verksted og sertifikat som 3dje maskinist. Han interesserte seg overhodet ikke for sykebærerkurset, men ville over i tjeneste hvor han kunne utnytte sine kunnskaper som maskinist. Helst ville han til et sted hvor han kunne ta kveldskurser ved en maskinistskole.

Avdelingen fant ikke å kunne ta opp spørsmålet om overføring. Da han imidlertid hørte til en stridsvognseskadron som skulle overføres til en flyplass, hadde han muligheter for å komme et sted hvor han skunne skaffe seg de tilleggskurser han ønsket. Soldatens tje-

neste var for øvrig ikke tilfredsstillende, og avdelingen var i tvil om hvor vidt hans kunnskaper som maskinist kunne utnyttes i forsvaret.

Etter å ha skaffet disse opplysninger til veie, fant ikke Ombudsmannen å kunne foreta seg noe ytterligere i saken.

Sak 78/1955.

En soldat søkte om å bli overført til Forsvarets Forskningsinstitutt, idet en slik overføring ville være av den største betydning for hans studier. Han hadde før han begynte på militærtjenesten gjort seg ferdig med fysikk som bifag og holdt på med kjemi. Han var imidlertid blitt innkalt som hornblåser etter egen søknad. Da avdelingen manglet hornblåser, og det dessuten bare var 4 måneder igjen av tjenestetiden, ble søknaden om overføring ikke anbefalt.

Ombudsmannen konfererte med HOK om saken. HOK ville ikke innvilge søknaden, og slik forholdet lå an fant Ombudsmannen ikke å kunne foreta seg noe ytterligere.

Sak 106/1955.

En soldat søkte om overførsel til tjeneste i nærheten av hjemmet. Han var gift, hustruen som var gravid var nervøs og nedfor på grunn av mannens fravær. Det forelå legeattest om hustruens tilstand. Det lykkedes ved Ombudsmannens mellomkomst midlertidig å få soldaten overført til en avdeling nærmere hjemmet.

Uniformer. Personlig utstyr. Erstatning for tap av utstyr.

Det er i denne gruppe behandlet 18 saker.

Det personlige utstyr mannskapene får utlevert er godt. Ombudsmannen har fått anledning til å konstatere dette ved samtaler med mannskaper og befal under de større manøvrer som er holdt i år, og ved besøk ved avdelinger som er inne til førstegangstjeneste. På et område er det dog ikke funnet fram til en tilfredsstillende løsning, det gjelder fotøyet. Dette er særlig merkbart under repetisjonsøvelse og større manøvrer i dårlig vær, og kom særlig til uttrykk under øvelse «Vorma». De av mannskapene som hadde fått utlevert lærstøvler gikk våte på bena mesteparten av manøvertiden, mens de som hadde fått utlevert gummistøvler ikke hadde noen vanskeligheter med å klare seg. Det var et utbredt ønske å få utlevert et par halvlange gummistøvler med snøring i stedet for det ene par lærstøvler. Så vidt Ombudsmannen forstår, måtte dette kunne la seg gjennomføre.

Det synes å være den alminnelige oppfatning blant de bestemmende myndigheter at soldater, spesielt infanterister, ikke kan gå med gummistøvler. I det sivile liv, både i arbeid og sport, er gummistøvler blitt mer og mer alminnelig og anerkjent som det eneste brukbare fottøy under værforhold som f. eks. under øvelse «Vorma». Det er etter hvert kommet på markedet både sokker og innleggsåler som bøter på de mangler gummistøvler har hatt. Infanteriavdelingene beveger seg mye i skog og mark, og her måtte gummistøvlene være å foretrekke. Ved lange landevegsmarsjer ville det kanskje stille seg noe annerledes. Imidlertid vil soldatene også ha et par lærstøvler, og bruken av lær- og gummistøvler måtte kunne varieres hensiktsmessig.

Permisjonssko er nå utlevert. Skoene er brune, og til å begynne med synes det å ha vært visse vanskeligheter med å få utlevert brun skokrem. Generalintendanten har imidlertid på en henvendelse fra Ombudsmannen slått fast at de som har fått brune permisjonssko også skal ha utlevert brun skokrem.

En mindre avdeling som hadde et spesialoppdrag (sjåfører på åpne biler) rettet en anmodning til Ombudsmannen om bistand til å få utlevert pelser. Spørsmålet var tatt opp, men avslått med den begrunnelse at avdelingen ikke var satt opp med pelser.

Ombudsmannen tok saken opp, og Hærens Overkommando sa seg enig i at behovet for pelser var til stede. Pelser ble deretter utlevert.

Når det gjelder spørsmål om erstatning for tap av, eller skade på utleverte uniforms- og andre effekter, har Ombudsmannen i forrige beretning behandlet dette spørsmål inngående. Ombudsmannen konkluderte med at det ikke kunne være riktig å forsøke å begrense de tap staten kunne påføres med skjodesløs behandling ved å praktisere regler for erstatningsansvar som sto i strid med alminnelige anerkjente erstatningsrettslige prinsipper. Et annet viktig punkt i denne forbindelse Ombudsmannen pekte på, var det uhjemlede trekk i lønn som ble igangsatt i forbindelse med inndrivning av ansvar. Militærkomiteén erklærte seg prinsipielt enig i Ombudsmannens syn og ba Forsvarsdepartementet ta opp til ny vurdering den praksis som har vært fulgt og ha videre om at det snarest mulig ble utarbeidet nye regler felles for hele Forsvaret og sørge for at disse regler blir fulgt i praksis.

I forbindelse med det nye materiellforvaltningsreglement er det også utarbeidet nye bestemmelser for erstatningsansvar. Det er her bl. a. tatt med bestemmelser om hvordan det skal forholdes med hensyn til trekk i lønn. Ombudsmannen har ikke kjennskap til når disse bestemmelser kan ventes iverksatt.

Ombudsmannen har hatt en del saker om erstatningsspørsmål oppe til behandling, således:

Sak 20/1955.

En tillitsmann spurte om det var anledning til å holde mannskapene tilbake hvis de nektet å betale erstatning. Videre om mannskapene var ansvarlige for ting som var kommet bort, som de ikke hadde kvittert for og heller ikke hadde muligheter for å føre kontroll med.

Ombudsmannen redegjorde i svaret for sitt syn på spørsmålene. Ombudsmannen fikk ikke ytterligere henvendelser, så saken ble sannsynligvis ordnet tilfredsstillende.

Sak 188/1955.

En soldat som var avgitt til leirarbeid var beskjefteget med å lempe søppel i sjøen fra en bro. Det blåste kraftig, og uniformsluen hans blåste på sjøen. Dette ble straks meldt av til rette vedkommende. Soldaten ble gjort ansvarlig for tapet og pålagt en erstatning på kr. 6. Begrunnelsen for erstatningsansvaret var etter det som ble opplyst til Ombudsmannen at omstendighetene i forbindelse med tapet var så «sivilt preget». Saken ville kanskje stilt seg annerledes om luen var tapt under f. eks. øvelse i «spredt orden».

Ombudsmannen var ikke enig i dette resonement og pekte på at det avgjørende måtte være om det var vist uaktsomhet eller skjødesløshet fra soldatens side. Det kunne ikke være avgjørende under hvilken tjeneste tapet var oppstått, idet det i alle fall dreiet seg om tjeneste som soldaten var kommandert til. Avgjørelsen ble endret slik at soldaten slapp å erstatte luen.

Sak. 279/1955.

Av protokollen fra et tillitsmannsmøte ombord i et av Marinens fartøyer fremgikk det at tillitsmennene hadde klaget over en bestemmelse om at alle mann ombord skulle trekkes kr. 5 til dekning av knust skaffetøy. Ble det penger igjen, var det bestemt at dette skulle gå inn i velferdskassen. En vesentlig del av skadene på skaffetøyet skyldtes slingring i sjøen.

Ombudsmannen skrev til utvalget og gjorde oppmerksom på at det ikke var anledning til

å ilegge kollektivt erstatningsansvar, og at det ikke var noen hjemmel for å overføre de pengene som ble igjen til velferdskassen.

Underbringelsesforhold.

Det er i denne gruppe behandlet 5 saker.

Av de saker Ombudsmannen har hatt til behandling fremgår det at forlegningsforholdene i de gamle forlegninger ikke alltid er tilfredsstillende. Det samme inntrykket har Nemnda fått under sine befaringer. Det er et stort misforhold mellom standarden i de gamle og de nye forlegninger. Dette spørsmål uttalte Nemnda seg om i forrige innberetning, og Nemnda konkluderte med at det fremdeles er atskillig som må gjøres før forholdene kan sies å være tilfredsstillende i gamle forlegninger. Militærkomitéen uttalte i innstillingen at de gjentatte ganger hadde pekt på det samme.

Sak 8/1955.

Tillitsmennene ved Stridsvogneskadronen på Trandum tok opp med Ombudsmannen kjøkken- og spiseforholdene i Kavaleriets leir på Trandum og ba om Ombudsmannens bistand til å få rettet på forholdene.

Tillitsmennene opplyste at kjøkken- og spisesalsbygningen lignet en rønne både utvendig og innvendig. Kjøkkenet var trangt og dårlig. Vanndampen sto tett som en tåke på kjøkkenet når det ble køkt. Dampen trengte også inn i spisesalen og kondensvann rant stadig nedover veggen. Vifter kunne ikke installeres fordi vedovnene da ville slukne. Det var ikke ordentlig spiskammer, bare en lemmebod, i kjøkkenet. Kjeller fantes ikke og potetbingen var inne i spisesalen. Rotter og mus trengte uhindret inn til matvarene. Et stort hull under kjøkkenet sto fullt av stinkende kloakkvann. Spisesalen virket forstemmende med umalt tak og flekkede vegger, det var stygt og ukoselig, kaldt og trekkfullt med to dårlige vedovner til oppvarming. Forholdene er så ufysiske at rekruttene mister matlysten. Oppvasken er også på grunn av forholdene uhygienisk og helsefarlig. Tillitsmennene opplyser til slutt at det må gjøres noe før mannskapene fullstendig mister lysten til å få noe ut av den lange tjenestetiden de må tilbringe på Trandum.

Skolesjefen bekreftet i et skriv til Ombudsmannen de opplysninger tillitsmannen hadde gitt, og uttalte samtidig sin forundring over at mannskapene så lenge hadde vært tålmodige og funnet seg i de uholdbare og uverdige forhold.

Forholdet var av avdelingen tatt opp gjentatte ganger, men det hadde ikke lyktes å få bevilget midler.

Ombudsmannen tok saken opp med DK-Oppland. DK-ingeniøren har tatt saken opp med FBK, og har understreket nødvendigheten av radikale forbedringer og har foreslått nybygging, idet oppussing og ominnredning ikke vil føre til tilfredsstillende resultat. DK-ingeniøren foreslo at FBK søker kontakt med Generalinspektøren for å få behovet på det rene og med HOK for å få frigitt nødvendige midler.

FBK tok saken opp med Generalinspektøren for Kavaleriet og foreslo at det ble søkt om bevilgning til kjøkken og spisesal etter FBK's typetegning for en styrke på 400—600 mann.

Saken er under behandling.

Sak 101/1955.

I tillitsmannsutvalget for Rygge flystasjon var spørsmålet om gymnastikksal, velferdsbygg og idrettsbane tatt opp. Dette var bygg det ikke var bevilget penger til, og utvalget var enig om å henlede Ombudsmannens oppmerksomhet på forholdet.

Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at det flere ganger var pekt på det uheldige i at de nye forlegninger ikke blir ferdig utbygget med alle nødvendige bygninger.

For øvrig var dette et bevilgningsspørsmål og et spørsmål om prioritering hvor det var lite Ombudsmannen kunne utrette.

Sak 198/1955.

Tillitsmennene ved en feltartilleribataljon som var inne til repetisjonsøvelse på Drevjamoen, hadde i et skriv til Statsministeren pekt på de elendige forhold i leiren. Det gjaldt spisebrakken og bespisningen, fremfor alt renholdet og mulighetene for vask av spisebestikk. Videre brakkenes elendige forfatning, en av brakkenes var det blant annet ikke tillatt å fyre i.

Forholdene hadde også vært omtalt i lokalpressen. Ombudsmannen, som fikk skrevet oversendt, tok saken opp med Hærens Overkommando og pekte på at leiren i sin nåværende forfatning var lite tjenlig til innkvartering av mannskaper. Svar på henvendelsen foreligger ikke.

Sak 268/1955.

Fra elevene ved Hærens Yrkeskole for Sambandsteknisk befall fikk Ombudsmannen en henvendelse med anmodning om hjelp til bedre belysning på mannskapsrommene hvor elevene var henvist til å gjøre sine lekser. Lyset var så dårlig at enkelte elever hadde skadet øynene.

Skolesjefen fant saken av helsemessig stor betydning og mente det var berettiget av ele-

vene å ta opp saken. Saken var tatt opp tidligere på avdelingslegens foranledning, men det var ikke lykkedes å finne fram til en løsning.

Ombudsmannen tok saken opp, og det ble bevilget nødvendige midler til innkjøp av nytt lysstoffarmatur.

Kostholdet.

Det er i denne gruppe behandlet 3 saker.

Kostholdet i Forsvaret er godt. Den vanlige klagen over for liten variasjon i pålegget er heller ikke så hyppig som tidligere, skjønt det av og til omtales i referater fra tillitsmannsutvalgene. Utvalget i pålegg er nå så stort at det heller ikke skulle være noen grunn til å klage på variasjonen. Når det forekommer, skyldes det slapphet fra vedkommende som har med bestilling og utveining å gjøre.

Tilberedningen og fordelingen klages det på av og til. Det skyldes imidlertid som regel gammeldagse og dårlige kjøkken hvor muligheten for tilberedning og fordeling ikke er til stede. Som eksempel på at slike lite tilfredsstillende forhold forekommer, viser en til hva det er uttalt under avsnittet om underbringelsesforhold ved Kavaleriets leir på Trandum.

Personlige tjenesteforhold.

Det er i denne gruppe behandlet 33 saker.

Sakene er tatt opp dels av enkelte soldater og dels av grupper av mannskaper. Det dreier seg om vaktjeneste, kokkers tjenesteforhold, benyttelse av hjelpedyktige mannskaper etc. Det er for de aller flestes vedkommende spesielle forhold som gjør seg gjeldende og som det er vanskelig å si noe generelt om. En skal derfor i det følgende referere en del av sakene.

Sak 70/1955.

Tillitsmannen for leiravdelingen ved en av Hærens avdelinger tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om adgangen til å bruke avdelingens mannskaper, som bestod av hjelpedyktige B, til vaktjeneste, spesielt portvakt.

Ombudsmannen redegjorde nærmere for de klassifiseringsbestemmelser som nå praktiseres og de generelle bestemmelser som i den forbindelse er gitt om de forskjellige dyktighetskategoriers tjeneste. Ombudsmannen opplyste også om at det etter gjeldende bestemmelser er avdelingens sjef i samråd med legen som bestemmer hva slags tjeneste den enkelte mann skal ha. Hvis kjøkkenmannskaper var satt til tjeneste de av helsemessige

grunner ikke kunne greie, rådet Ombudsmannen til at dette ble tatt opp i tillitsmannsutvalget eller med sjefen direkte.

Sak 363/1955.

Tre flysoldater som gjorde tjeneste ved en transportavdeling ved en av Flyvåpnets avdelinger opplyste at de hadde vakttjeneste som ambulansesjåfører. Det var en tid bare to mann til denne tjeneste, og det førte bl. a. til vakt hver helg. Det ble derfor lite permisjon på disse mannskaper.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, som opplyste at det en periode hadde vært mye vakter på sjåførene fordi avdelingen ikke hadde tilstrekkelig antall sjåfører. Vakttjenesten var ikke anstrengende, idet vaktene kunne sove som vanlig. Imidlertid kunne de ikke forlate garasjen uten til spising og tjenesteoppdrag med syke- og crash-bilen. Forholdene var imidlertid rettet på, idet det nå var fem sjåfører som hadde vakt i tur og orden og fri dagen etter. Klagen var ikke tatt opp hverken i tillitsmannsutvalget eller med nærmeste foresatte.

Ombudsmannen gjorde angjeldende mannskaper kjent med avdelingens svar. Det er senere ikke kommet nye henvendelser i saken.

Sak 325, 1955.

Tillitsmannen for et batteri av Luftvernartilleriet spurte om lovligheten av å benytte mannskaper som vakt ved ammunisjonslager. Mannskapene hadde hørt at det skulle benyttes sivile vakter til dette.

Ombudsmannen opplyste at det visstnok ikke fantes bestemmelser om at det bare kunne benyttes sivile vakter ved ammunisjonslagre. Hvis manskapene mente det ble for mye vakter, ba Ombudsmannen at dette spørsmål måtte bli tatt opp i tillitsmannsutvalget.

Sak 46/1955.

Tillitsmannen for manskapene ved en av Flyvåpnets mindre stasjoner tok opp med Ombudsmannen spørsmålet om tjenesteforholdene ved avdelingen.

Utenom spesialtjenesten ble styrken, som var 8 mann, brukt til leirarbeid, kjøkkentjeneste, båt- og hilkjøring. Når en mann ble syk, måtte de andre også ta den sykes tjeneste, således at det ble svært mye tjeneste og lite fri på de som tjenestegjorde ved stasjonen.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende myndighet som ga en lengre redegjørelse om forholdene ved avdelingen. Det hendte av og til, spesielt ved sykdom, at det

ble mye tjeneste på de gjenværende mannskaper, idet det ikke alltid lykkedes å få sykeavløser hurtig nok. Forholdene var imidlertid ikke så vanskelige som manskapene ga uttrykk for. Tjenesten var ikke krevende, timetallet lå lavere enn ved andre liknende avdelinger det var naturlig å sammenlikne seg med. Imidlertid ble tjenesten ganske ensformig. Mannskapene måtte utenom den tjenesten de var utdannet til også utføre annet forefallende arbeid. Det var imidlertid ikke til å unngå ved en liten stasjon hvor det ikke kunne ansettes folk til alle gjøremål utenom den ordinære tjeneste. For fremtiden skulle imidlertid manskapene skiftes ut hver 3dje måned, således at ingen fikk mer enn 6 måneders sammenhengende tjeneste ved stasjonen. Mannskapene ble tilstillet avdelingens redegjørelse til uttalelse.

Saken ble ikke tatt opp igjen.

Sak 143/1955.

MP-soldatene ved en av Flyvåpnets avdelinger forespurte om det var anledning til å bruke MP-soldater som ferieavløsere for sivilt ansatte portvakter.

Ombudsmannen uttalte at det som en praktisk løsning i ferietiden ikke kunne være noe i veien for at MP-soldater ble brukt som ferieavløsere for sivile vakter, med mindre dette ikke var i strid med overordnede myndigheters bestemmelse, eller det forelå helt spesielle grunner for å bruke sivile vakter til denne spesielle vakttjeneste.

Sak 112/1955.

Kokkene ved en av avdelingene i Brig. N ba om å bli orientert om hva slags tjeneste kokkene brukes til utenom kjøkkentjeneste. På kokkekurset hadde de lært at de bare skulle ha pussvisitasjon foruten kjøkkentjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen som orienterte om den tjenesten kokkene hadde hatt. I sitt svar til kokkene opplyste Ombudsmannen at bestemmelsene om kokkenes tjeneste nå var endret slik at de ved siden av kokke- og indretjeneste også kunne pålegges annen tjeneste, dog med det forbehold at de ikke skulle ha høyere timetall enn de øvrige mannskaper. Det var ikke tilfelle ved denne avdelingen. Ombudsmannen fant derfor ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere i saken.

Sak 96/1955.

Fra manskapene ved en avdeling som drev et etter forholdene større griseoppdretteri til fordel for velferdskassen, kom det en fore-

spørsel om lovligheten av å benytte mannskaperne til arbeid i grisehus og gjødselkjeller.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende avdeling. Avdelingen opplyste at det ikke var meningen å bruke stridende mannskaper til arbeid i grisehuset, mens hjelpedyktige derimot måtte kunne brukes. Avdelingen så det som en forsømmelse av sine plikter om ikke avdelingen benyttet seg av den mulighet inntektene av griseholdet ga til å bedre mannskapenes velferd.

Noe senere fikk Ombudsmannen en ny henvendelse fra far til en av mannskapene i avdelingens leiravdeling, som klaget over at leirarbeiderne ble satt til å tømme gjødselkjelleren, et meget ubehagelig arbeid som de gruet seg til hver gang kjelleren måtte tømmes.

I en ny henvendelse til avdelingen foreslo Ombudsmannen at tømmingen burde foregå på frivillig basis og mot godtgjørelse. Det var en naturlig løsning, fordi det hele ble drevet på forretningsmessig basis.

Avdelingen opplyste at for fremtiden skulle de hjelpedyktige bare benyttes til dette arbeid på frivillig basis.

Sak 380/1955.

En soldat ved en av Hærens avdelinger skrev til Ombudsmannen og beklaget seg over alle de vanskeligheter han hadde i sin daglige tjeneste og hvor liten forståelse han motte hos sine overordnede. Det syntes å fremgå av skrevet at det var et eller annet i veien med soldaten. Det fremgikk også av den redegjørelse avdelingen ga på Ombudsmannens henvendelse. Ombudsmannen foreslo at soldaten ble fremstilt for psykiatrisk undersøkelse. Han hadde selv bedt om dette tidligere, men anmodningen ble avslått.

Soldaten ble fremstilt for psykiatriker, og ble etter legens kjennelse foreløpig dimittert for et år.

Permisjoner.

Det er i denne gruppe behandlet 25 saker.

Permisjoner er et meget viktig spørsmål for mannskapene, rimelig nok med den lange tjenestetiden vi har i dag. Det er derfor naturlig at Ombudsmannen har hatt relativt mange henvendelser på dette område. Det har være forespørsler om permisjonsbestemmelsernes forståelse, jordbrukspermisjoner, langpermisjoner, velferdspermisjoner, reisedager i tillegg til permisjon, gratis permisjonsreiser etc.

Som nevnt i forrige innberetning, har de-

partementet latt utarbeide nye permisjonsbestemmelser. Både Ombudsmannen og Nemnda mener at disse bestemmelser ikke er tilfredsstillende når en tar den lange tjenestetiden i betraktning. At soldatene under langpermisjon utbetales det til enhver tid gjeldende kostøre som kostgodtgjørelse ville være naturlig. Ombudsmannen finner umiddelbart ikke grunn til å gå nærmere inn på disse spørsmål, da militærkomitéen i sin innstilling nr. 6, 1956 har bedt departementet om å ta spørsmålet opp til behandling.

En skal i det følgende referere enkelte saker på dette felt som er behandlet.

Sak 164/1955.

Tillitsmannen for et befals-aspirantkompani ved en av Hærens Øvingsavdelinger forespurte om hvordan aspirantene skulle betraktes i relasjon til bestemmelsene om jordbrukspermisjon. Aspirantene mente selv de burde få jordbrukspermisjon på like linje med de militære mannskaper for øvrig.

Spørsmålet ble tatt opp med departementet, som uttalte at befals-aspirantene ble betraktet som skoleelever og derfor gikk inn under unntaksbestemmelsene om avdelinger som ikke skulle kunne avgis til jordbrukspermisjon.

Sak 224/1955.

En soldat som gjorde tjeneste som hjelpemannskap ved en befalsskole forespurte om han kunne nektes jordbrukspermisjon.

Ombudsmannen opplyste at befalsskoleelevene ikke kunne avgis til jordbruksarbeid, og antok at det måtte være rimelig å betrakte hjelpemannskapene ved skolen på samme måte, idet disse var et viktig ledd i skolens daglige tjeneste.

Sak 338/1955.

En fisker med egen båt som var inne til tjeneste hadde søkt om velferdspermisjon for å få brakt båten i vinteropplag, men hadde fått avslag. Det hadde stor økonomisk betydning for ham å få tatt skikkelig vare på båten, og han syntes avslaget på søknaden var urimelig.

Ombudsmannen redegjorde for de strenge regler som gjelder for velferdspermisjoner. Et normalt vinteropplegg av båten gikk neppe inn under de grunner som ga anledning til velferdspermisjon. Ombudsmannen anbefalte ham å søke om en ekstra fridag i forbindelse med en lang weekend, eller at han søkte om å få noen oppsparte langpermisjonsdager til å utføre dette arbeid.

Sak 159/1955.

En soldat ba om opplysninger om betingelsene for å få velferdspermisjon på grunn av dødsfall i familien. Han ba om nærmere opplysninger om hvor nært slektskapet måtte være, hvor lang permisjon han kunne få, om det ble tatt hensyn til reisens varighet, og om det var mulig å få dekket reiseomkostningene.

Soldaten ble stiltillet de ønskede opplysninger.

Sak 361/1955.

Tillitsmennene ved en avdeling i Hæren ba om opplysninger om langpermisjoner og hvordan disse bestemmelsene skulle forstås i relasjon til høytidspermisjoner og de ekstra fridager som ble gitt i den anledning.

Ombudsmannen redegjorde for gjeldende bestemmelser.

Sak 336/1955.

En soldat ba om opplysninger om bestemmelsene vedrørende reisedager i forbindelse med langpermisjoner.

Ombudsmannen redegjorde for bestemmelsene og de muligheter som forelå for å få reisedager i tillegg til permisjonsdagene.

Sak 195/1955.

En soldat hadde søkt om langpermisjon (sommerpermisjon), men søknaden var avslått med den begrunnelse at han hadde hatt langpermisjon i forbindelse med julepermisjonen, og således ikke hadde flere langpermisjonsdager igjen. Ekstra permisjonsdager i julen var for hans vedkommende ført på rullebladet, mens det ikke var gjort for de øvrige mannskaper ved avdelingen. Det var videre sagt i forbindelse med julepermisjonen at de ekstra fridager mannskapene hadde fått da skulle tjenes opp senere.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, som imidlertid i mellomtiden hadde innvilget soldatens søknad om langpermisjon.

Sak 242/1955.

Tillitsmannen for en av Hærens avdelinger ba Ombudsmannen se nærmere på spørsmålet om til hvilket tidspunkt de gratis permisjonsreisene skulle brukes. Ved denne avdeling var de fleste mannskaper trøndere. De skulle flyttes fra Værnes til Trandum og fikk beskjed om at langpermisjon og gratis permisjonsreise skulle avvikles før de flyttet sydover. Det ville i realiteten si at mannskapene ikke fikk noen glede av den gratis permisjonsreisen.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet. Det ble pekt på at så lenge avdelingene var sammensatt av mannskaper fra de forskjellige landsdeler var det ikke mulig å benytte gratisreiser på et slikt tidspunkt at alle fikk maksimal nytte av den. Imidlertid ville en lett komme i strid med hensikten med bestemmelsen hvis en bevisst gikk inn for å benytte den på det tidspunkt flertallet i avdelingen var nærmest hjemmet, slik det var gjort i dette tilfelle.

Departementet ville ikke endre de retningslinjer som var trukket opp, men uttalte dog i et rundskriv til Overkommandoen at den ene gratisreisen så vidt mulig skulle gis i forbindelse med jule- og nyttårspermisjonen.

Velferd.

Det er i denne gruppe behandlet 3 saker.

Det har vært enkelte muntlige henvendelser og forespørsler, likesom det av og til av tillitsmannsreferatene fremgår at velferds-spørsmål har vært diskutert. I de tilfellene en har ansett det å være av betydning, har Ombudsmannen gjort Forsvarets Undervisnings- og Velferdskorps oppmerksom på sakene.

Nemnda uttalte seg i sin forrige beretning om generelle velferdsproblemer, særlig for Kystartilleriets og Marinens vedkommende, og pekte ellers på velferdsmessige oppgaver som burde tas opp. Både i Kystartilleriet og Marinen har det vært nedsatt komitéer med det spesielle oppdrag å utrede de muligheter som måtte foreligge for en bedring av velferdsarbeidet.

Det arbeides fortsatt med saken.

Kantiner.

Det er behandlet to saker i denne gruppe. Utenom disse henvendelser har prisene i kantinerne og delvis åpningstiden av og til vært tatt opp i leiraviser og tillitsmannsutvalg. Under befaringer i forbindelse med øvelse «Lista» og «Vorma» fremkom det enkelte klager i forbindelse med den ambulerende kantine-tjeneste. Disse spørsmål har Ombudsmannen enten oversendt Forsvarets Kantiner eller selv tatt opp i Kantinerrådet.

Bettssikkerheten. — Forholdet mellom befal og menige.

Ombudsmannen omtalte i forrige beretning utøvelsen av disiplinærmyndigheten og forholdet mellom befal og menige i to forskjellige avsnitt. Disse spørsmål henger imidler-

tid så vidt nøye sammen at Ombudsmannen har funnet det naturlig å behandle disse problemer under ett.

Det er i alt behandlet 21 saker i denne gruppe.

Utøvelsen av disiplinærmyndigheten i Forsvaret er et sentralt og viktig problem, ikke bare for befal og menige, men for samfunnet i sin helhet. Menigmann forstår at et forsvar, enn si et effektivt forsvar, ikke kan bygges opp uten at disiplinen er god, men kravet om at de almenmenneskelige rettigheter skal respekteres er sterkt og levende. Det er imidlertid en alminnelig oppfatning at rettssikkerheten innen Forsvaret ikke er så stor som i det sivile liv. Erindringen om en urett de har vært utsatt for den gang de var «på moen» er levende hos mange. Derfor blir reaksjonen så stor over de tilfelle av uriktige eller urettferdige refselsler som blir kjent.

I beretningen for 1954 trakk Ombudsmannen fram enkelte av de disiplinær- og straffesaker som han hadde fått til behandling. Blant dem en del lite ønskelige eksempler på utøvelse av disiplinærmyndighet. Disse eksempler ble viet stor oppmerksomhet i pressen og ellers.

Ombudsmannen finner det derfor riktig å peke på at soldatenes klager i den utstrekning de blir tatt opp med Ombudsmannen, ikke representerer mange tilfelle i relasjon til det samlede antall menige og befal i Forsvaret i dag. Soldatenes klager er for øvrig i alt vesentlig rettet mot det lavere, det yngre og mer uerfarne befal. Stortingets militærkomité rører derfor sikkert ved et sentralt punkt i saken når den uttaler at det eldre og mer erfarne befal i høyere grad enn nå er tilfelle, må rettlede og føre tilsyn med det yngre lavere befal. Ombudsmannen er overbevist om at meget ville være vunnet om dette ble gjort til alminnelig regel.

Utøvelse av disiplinærmyndighet i Forsvaret er en ømtålelig og vanskelig oppgave som krever erfaring, helst lang erfaring. Alt eldre befal kjenner også av erfaring til samfunnets sterke reaksjon på feil som her blir begått. All den tid som kan avsees til råd og veiledning av yngre befal og til å gi de menige mannskaper innføring i de militære straffe- og disiplinærbestemmelser og forståelse av nødvendigheten av god disiplin vil være vel anvendt tid.

Ombudsmannens inntrykk er at soldatene ikke egentlig er motstandere av streng disiplin, men de krever at den skal håndheves med absolutt rettferdighet.

Nemnda har pekt på at juridisk assistanse er nødvendig ved utøvelse av disiplinærmynd-

ighet og at kontroll av refselsler er absolutt påkrevet. Det apparat som nå yter assistanse og fører kontroll, den militære påtalemyndighet, vil etter Stortingets vedtak falle bort. Det er tvingende nødvendig at en finner fram til andre former for juridisk assistanse og kontroll som kan settes inn straks den nåværende ordning faller bort, og Ombudsmannen går ut fra at så vil skje. De vernepliktige mannskaper har krav på det.

En annen viktig forutsetning for at Forsvaret skal bli effektivt, og som for så vidt henger nøye sammen med en rettferdig utøvelse av disiplinærmyndigheten, er at det hersker et godt forhold mellom befal og menige. Et forhold som bygger på gjensidig respekt og vilje, og evne til tillitsfullt samarbeid. Det hjelper lite hvor godt forholdene ellers er lagt til rette i Forsvaret hvis det ikke er mulig å skape den rette ånden og tonen i forholdet mellom befale og de menige. Det er befale som skaper ånden og tonen i avdelingene. Skal de kunne skape samarbeidslyst hos mannskapene, må de kunne forstå og behandle mennesker. Livet selv gir som regel de nødvendige erfaringer på dette felt, men det tar tid. Nemnda rådet derfor i forrige beretning til at befals- og krigsskoler ofret undervisning i praktisk psykologi - mannskapsbehandling -- større oppmerksomhet. Det yngre befal ville derved kunne møte bedre rustet til sin vanskelige oppgave som befalingsmenn enn tilfellet ofte er nå. Militærkomitéen gikk i Innst. S. nr. 6, 1956 ut fra at departementet ville ta dette spørsmål opp med forsvarsgrenene.

En vil nedenfor nevne noen av de disiplinær- og straffesaker og saker vedrørende forholdet mellom befal og menige som har vært tatt opp til behandling.

To spørsmål av stor almeninteresse har vært behandlet. Spørsmålet om refusjon av omkostninger i forbindelse med avhenting av soldater som ikke møter opp etter endt permisjon, og spørsmålet om reisegodtgjøring til mannskaper som må reise til arrester i en annen forlegning eller til sivile fengsler for å sone en refselse.

Spørsmålet om refusjon av omkostninger ved avhenting ble tatt opp på foranledning av en marinegast som var pålagt å betale kr. 115,60. Beløpet ble betalt tilbake ved at et bestemt avdrag pr. måned uten hans samtykke ble holdt igjen av hans dagpenger.

I Hæren og Flyvåpnet har det ikke vært vanlig praksis å belaste mannskapene for utgifter i forbindelse med avhenting, mens Marinen som nevnt følger en annen praksis. Ombudsmannen tok saken opp med departementet. Spørsmålet om det var rettslig ad-

gang til å kreve slike utgifter refundert av mannskapene ble av departementet forelagt Generaladvokaten. Etter å ha redegjort for spørsmålet, konkluderte Generaladvokaten med at refusjonsplikten nok var til stede ut fra vanlige erstatningsrettslige regler, men at økonomisk ansvar i slike tilfeller ikke burde gjøres gjeldende. Generaladvokaten gjorde videre oppmerksom på at erstatning i alminnelighet ikke kan trekkes i lønn uten skyldnerens samtykke.

Departementet henstilte etter dette til Marinen å følge samme praksis som de øvrige forsvarsgrener.

Marinen har i en senere henvendelse til departementet frarådet at det blir lempet på den nåværende ordning, idet en frykter at det vil føre til en økning av antallet mannskaper på drift. Marinen er for øvrig enig i at praksis bør være den samme i alle forsvarsgrener, og foreslår derfor at Flyvåpnet og Hæren for fremtiden følger Marinens praksis.

Saken er ikke avgjort.

Spørsmålet om reisegodtgjøring ved soning av arrest ble tatt opp på foranledning av en henvendelse fra en marinegast som skulle sone en refselse på 20 døgn. Han ble sendt fra Ramsund Orlogsstasjon til Kabelvåg kretsfengsel for å sone, og ble pålagt å bære omkostningene med reisen selv. Soningen måtte finne sted i Kabelvåg, fordi det ikke var plass i Ramsund Orlogsstasjons arrestlokaler.

Ombudsmannen tok saken opp med departementet, idet en fant det i høy grad urimelig at en soldat som på grunn av plasmangel måtte sendes til nærmeste sivile fengsel måtte betale reisen selv. Ombudsmannen hevdet at disiplinærreglementets bestemmelse om at arrestanten ikke tilkom reisegodtgjørelse ikke kunne gjelde i slike tilfeller.

Departementet samtykket i at vedkommende marinegast fikk dekket sine omkostninger, men fant for øvrig ikke grunn til å forandre gjeldende bestemmelser.

Ombudsmannen tok på ny saken opp med departementet, og pekte på at dette var en urimelig økonomisk tilleggsstraff som ville ramme helt tilfeldig, avhengig av belegget i de militære arrester og avstanden til nærmeste ledige arrestlokale.

Departementet har nå foreslått bestemmelsen endret, slik at reisegodtgifter i slike tilfeller vil bli dekket. Forslaget er forelagt Finansdepartementet til uttalelse.

Spørsmålet om adgangen til å utsette soning av arrest til etter endt tjeneste har også vært tatt opp. I et tilfelle førte Ombudsmannens henvendelse til at refselsen ble sonet

med en gang, idet forutsetningene for å kunne utsette soningen til etter endt tjeneste ikke var til stede. I et annet tilfelle klaget soldaten over at han ble holdt tilbake 2 døgn etter dimisjonsdatoen for å bli ferdig med soningen. Det viste seg imidlertid her at han ble holdt inne til den egentlige dimisjonsdatoen, mens de andre mannskapene på grunn av ferietrafikk etc. ble dimitert 2 dager for tiden.

En soldat var satt inn til soning av arrest i tidsrommet for avdelingens langpermisjon. Ved nærmere undersøkelse viste det seg imidlertid at han hadde fått sin langpermisjon, men hadde gått glipp av 4 ekstra fridager mannskapene hadde fått for overtidsarbeid.

En kompanisjef hadde opplyst sine mannskaper om at hvis det ble ytterligere refselser i kompaniet, ville hele kompaniet bli gitt en måneds permisjonsnektelse og portforbud. Tillitsmennene, som mente det ikke var adgang til kollektiv avstraffelse, tok saken opp med Ombudsmannen. Ombudsmannen redegjorde for sitt syn på saken og ba om at saken måtte bli tatt opp igjen i tilfelle uttalelsen ble omsatt i handling.

Sak 200/1955.

Tillitsmannen ved en av Hærens avdelinger skrev til Ombudsmannen og beklaget seg over enkelte av befalingsmennenes opptreden. Noen av soldatene hadde ved en anledning forsovet seg, det gjaldt i alt 6 mann som bodde i 3 forskjellige rom. Troppssjefen hadde gitt beskjed om at ingen av de 20 mann som bodde på disse 3 rommene behøvde søke permisjon på en uke. Mannskapene søkte allikevel, men søknadene ble avslått.

En annen av befalet hadde under en skyteøvelse brukt fornærmelige uttrykk overfor mannskapene.

En soldat som var plattfot hadde fått beskjed av legen om at han måtte bytte tjeneste. Han gjorde tjeneste på kjøkkenet, og hadde av sine nærmeste overordnede fått beskjed om at hvis han ikke kunne gjøre tjeneste på kjøkkenet, kunne han bare legge seg ned og vente på døden. Noen forandring med hensyn til tjenesten ble det ikke.

Tillitsmannen tok på stedet saken opp med troppssjefen, men kom ingen vei.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef og ba om at forholdene ble nærmere undersøkt ved forklaringer fra de impliserte. På grunn av forskjellige omstendigheter tok det lang tid med undersøkelsene. I

mellomtiden hadde det to ganger vært skifte av tillitsmann, likesom en stor del av mannskapene også var dimittert. De impliserte befalingsmenn ga i sine forklaringer en annen fremstilling av det faktiske forhold enn tillitsmannen hadde gjort i sine henvendelser.

Saken ble imidlertid behandlet i hele sin bredde i tillitsmannsutvalget. Det ble besluttet at fremtidige episoder av denne art ikke skulle forsøkes ordnet «på stedet» som i dette tilfelle, men rapporteres til avdelingens sjef. Videre skulle befalet avholde seg fra å bruke uttrykk som kunne vekke forargelse. Det var videre tatt skritt til å få ordnet tjenesten for den soldaten som var plattfot.

Tillitsmennene erklærte seg fornøyd med de opplysninger som var gitt og de skritt som var tatt for å rette på forholdene, og betraktet saken som opp- og avgjort.

Soldatene ved en avdeling gjorde i et skriv Ombudsmannen oppmerksom på forskjellige uheldige forhold ved avdelingen. Det var en mindre avdeling med en løytnant som sjef. Etter at han ble sjef, var forholdene ved avdelingen blitt helt uholdbare. Soldatene så sjelden en dagseddel. Kom det en gang en dagseddel, var det sjelden den ble fulgt. Løytnanten var hissig og oppfarende og fikk raserianfall for den minste bagatell. Han brukte stadig ukvemsord og grove uttrykk overfor sine underordnede. Enkelte andre spesielle forhold ble også trukket fram.

Ombudsmannen fant saken så alvorlig at den øyeblikkelig ble tatt opp med Forsvarsdepartementet. Løytnanten ble, spesielt på grunn av de andre forhold som var nevnt, frabeordret tjenesten. Han ble senere stilt for krigsrett og domt til 20 døgns vaktarrest samt saksomkostninger. Han ble frifunnet for en del tiltaleposters vedkommende.

Sak 241/1955.

Av en leiravis framgikk det at det ved en avdeling var laget «svartelister», som ble slått opp i brakkeene og hvor mannskapene fikk «prikker» for dårlig oppførsel, dårlig barbering, mangelfull puss, soveorden, antrekk og en rekke andre ting.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, som opplyste at troppssjefene ved rekruttkompaniet på egen hånd hadde laget inspeksjonsliste hvor soldatenes forhold ble avmerket. Dette ble gjort for at troppssjefene skulle ha et grunnlag for bedømmelse av soldatene ved rekruttperiodens slutt. Noen av troppssjefene hadde slått opp listene. Saken var da tatt opp på tillitsmannsmøte, og tillitsmennene hadde bedt om at dersom det skulle

føres slike, måtte de bli slått opp for alle troppene. Etterat saken var tatt opp i leiravisen, hadde avdelingssjefen konferert med kompanisjefen, som hadde opplyst at dette var gjort i full forståelse med tillitsmennene. Da saken ble tatt opp også i dagspressen, hadde sjefen tatt saken opp i det sentrale tillitsmannsutvalg, og der hadde vedkommende kompanis tillitsmann gitt uttrykk for at kompaniet var innforstått med systemet.

Avdelingssjefen opplyste imidlertid at inspeksjonslistene ikke på ny ville bli brukt ved avdelingen.

Ombudsmannen fant ikke grunn til å foreta seg noe ytterligere i saken.

Sak 169/1955.

Mannskapene ved en av Hærens avdelinger klaget over en løytnant som var nestkommanderende ved kompani. Han var svært ubalansert og eksploderte for den minste bagatell. Han opptrådte på en måte som ga et meget dårlig inntrykk på mannskapene. Under en utmarsj var det en del av mannskapene som på grunn av gnagsår ikke greide tempoet. Løytnanten hadde imidlertid uttalt at han ikke godtok at noen sakket akterut for vedkommende lå der. Mannskapene ba om at det ble gjort noe med saken før løytnanten ødela både moralen og helsa hos mannskapene.

Ombudsmannen tok saken opp med avdelingens sjef som undersøkte den nøye. I en lengere redegjørelse redegjorde han for forholdene ved avdelingen i sin alminnelighet, og pekte på at det var en del vanskelige elementer blant mannskapene. Under den nevnte utmarsj var ikke mannskapene blitt utsatt for urimelig påkjenning. Avdelingens sjef var klar over at løytnanten ofte kunne være brå og oppfarende. Han hadde imidlertid nå fått en advarsel og pålegg om å belegge sine ord og vendinger i moderate former.

Ombudsmannen gjorde mannskapene kjent med de undersøkelser sjefen hadde foretatt og det resultat undersøkelsene hadde fått.

Tillitsmannsutvalg.

Som nevnt i tidligere rapporter, blir møte-referatene fra de sentrale tillitsmannsutvalg og lokalutvalgene ved de enkeltstående avdelinger sendt Ombudsmannen, som på denne måte får anledning til å føre en viss kontroll med utvalgenes virksomhet.

Ordningen fungerer i dag ganske bra. Det kommer inn referater fra ca. 100 tillitsmannsutvalg. De fleste av disse utvalg har regelmessige møter, og referatene for en del utvalgs vedkommende viser at det arbeides godt.

En stor del av de 32 saker Ombudsmannen

selv har tatt opp i år er foranlediget av uttalelser eller avgjørelser i tillitsmannsutvalgene. En del av de 64 saker som er tatt opp av tillitsmenn eller grupper av soldater gjelder spørsmål som først har vært behandlet i tillitsmannsutvalgene.

Ombudsmannen har i år ikke hatt anledning til å bearbeide referatene så inngående at en kan gi eksakte opplysninger om f. eks. hvor mange utvalg som arbeider tilfredsstillende, hvor mange og hva slags saker som tas opp av tillitsmennene, hvor ofte det gjennom tillitsmenn blir gitt orienteringer om forholdene osv.

Da dette sikkert er opplysninger som vil interessere Stortinget, vil Ombudsmannen forsøke i neste beretning å gi mer detaljerte opplysninger på dette område.

Ombudsmannen og nemnda har også i år nyttet ethvert høve til å gi råd og veiledning til de som er engasjert i denne virksomhet. En retter stadig oppfordringer til både sjefer og soldater om, så langt det er mulig, å bestrebe seg på å løse sakene på stedet.

Ombudsmannen har som nevnt inntrykk av at utvalgsarbeidet går bedre enn tidligere, men det er langt igjen før en kan si at tillitsmannsutvalget er blitt det organ for fortrolig samarbeid mellom befal og menige som det er forutsatt å være. Tillitsmennene må ta sin del av ansvaret for dette, men den største del av ansvaret ligger hos formannen, dvs. sjefen. Har ikke sjefen den rette forståelse for oppgaven kan ikke tillitsmennene få utrettet stort. Altfor mange sjefer — utvalgsformenn — ser fremdeles på tillitsmannsutvalget som et ensidig klageorgan for mannskapene, og utvalgenes møtereferater bærer et tydelig preg av det. Bare unntaksvis finner en på saklisten saker tatt opp av formannen, sjefen, og tillitsmennene gis forøvrig sjelden innføring i sine oppgaver eller i utvalgets saksområde og virkemåte. Dels skyldes dette at sjefen er sterkt opptatt med sine mange gjøremål, og dels at det stoff som foreligger ikke gir nødvendig veiledning. Behovet for en håndbok er til stede.

Ombudsmannen er klar over det behov for veiledning som foreligger, og har vært inne på tanken om å utarbeide et forslag til håndbok. Saksmengden ved kontoret har hindret gjennomføringen av denne tanke. Ombudsmannen vil imidlertid, i forbindelse med de nye bestemmelser om tillitsmannsutvalg som er under utforming, foreslå for departementet at det utarbeides en kommentarutgave inneholdende nødvendige råd og veiledning for både befal og mannskaper.

Ombudsmannens inntrykk er imidlertid, som nevnt, at forståelsen for tillitsmannsut-

valgsordningen er i vekst rundt om ved avdelingene, hvilket er gledelig.

Fem saker som angår tillitsmannsordningen har vært behandlet. Det har vært spørsmål om tillitsmennenes rettigheter, hvilke spørsmål som kan tas opp av tillitsmennene, forholdet mellom sjefen og tillitsmennene når det gjelder møtereferatene og godkjenningen av dem og valg og godkjenning av tillitsmennene. Alt sammen spørsmål som en kunne gi tilfredsstillende svar på i en kommentar til bestemmelsene.

Mannskapenes økonomiske forhold.

I denne gruppe er behandlet 25 saker. Av disse gjelder 9 forhøyet familietillegg. I 5 av sakene er familietillegget forhøyet etterat den første søknaden om forhøyelse var avslått. I et tilfelle har departementet samtykket i en forhøyelse på 25 pst. med den begrunnelse at økningen skal gå til dekning av høyere leveomkostninger. I et tilfelle er søknaden avslått med den begrunnelse at vedkommende soldat hadde kjøpt en del større ting på avbetaling til tross for at han var klar over at han skulle inn til militærtjeneste. Ombudsmannen fant ikke å kunne gjøre noe ytterligere med saken, men gjorde soldaten kjent med de muligheter som forelå til å få utsettelse med betalingen mens han gjorde militærtjeneste.

Spørsmål om lønn for elevene ved forskolene, yrkesskolene og for en enkelt av befalskolene har også vært tatt opp med Ombudsmannen av elever fra de respektive skoler.

Forskoleelevene pekte på den forskjellen som var mellom avlonning på de forskjellige skoler og mente at dette var urimelig. De mente at en økning av daglønnen ville føre til en øket tilgang på kvalifiserte elever. Ombudsmannen tok saken opp med departementet, som imidlertid ikke fant grunn til å foreslå forskoleelevenes daglønn hevet.

Elevene ved to av yrkesskolene har også fremmet krav om forhøyelse av dagpengene som følge av at de menige mannskapers dagpenger er forhøyet. De henviste til at de etter opplysningene som ble gitt i forbindelse med søknaden om opptak hadde all grunn til å anta at lønnen ville bli oppjustert sammen med soldatens.

Forsvarsdepartementet har foreslått følgende lønn for yrkesskoleelevene:

De to første år kr. 100 pr. måned, tredje året kr. 125 og fjerde året kr. 150 pr. måned. Lønns- og prisdepartementet har, under forbehold av Stortingets senere godkjenning, samtykket i at elevene avlønnes som foreslått.

Elevene ved en av befalsskolene opplyste at de ikke ble lønnet som befalsskoleelever for øvrig, og ba om Ombudsmannens bistand til å få ordnet forholdet. Ombudsmannen tok saken opp med departementet. Det viste seg at det var noen uregelmessigheter med utbetalingen ved nevnte skole, idet de hadde fått for meget utbetalt i et tidsrom men for lite i et annet.

Saken ble ordnet tilfredsstillende.

Når det gjelder soldatenes lønn, har det forekommet klager over uregelmessige utbetalinger. Videre har spørsmålet om daglønn for statstjenestemenn med delvis eller full lønn under militærtjeneste vært tatt opp. Det synes å ha hersket en viss uklarhet blant mannskapene om hva det i slike tilfelle skal utbetales i dagpenger.

Disse saker er blitt tilfredsstillende løst.

Når det gjelder de forskjellige former for godtgjøring mannskapene har krav på, har det bl. a. vært tatt opp spørsmål vedrørende godtgjøring for jordbruksarbeid. En soldat som hadde vært avgitt til jordbruksarbeid i 12 dager, hadde ikke fått utbetalt den godtgjørelse han etter bestemmelsene hadde krav på. Pengene var lovet ettersendt etter dimisjonen, men var ikke kommet. Ombudsmannen tok saken opp med avdelingen, som opplyste at forsinkelsen skyldtes at oppdragsgiveren ikke hadde innbetalt godtgjørelsen. Forholdet ble ordnet.

Spørsmål i forbindelse med reise-godtgjøring under langpermisjon har også vært tatt opp. To brigadesoldater som hadde vært på permisjon hadde ved hjemreisen fulgt avdelingens organiserte transport. Ved tilbakereisen hadde de imidlertid selv ordnet det slik at de kunne få følge med et militært fly. Underveis var de imidlertid satt av på grunn av plassmangel, og måtte betale den videre reise selv. Spørsmålet var om de hadde krav på å få omkostningene dekket av avdelingen.

Da tilbakereisen til avdelingen også var organisert fra avdelingens side, antok Ombudsmannen at mannskaper som ville ordne transporten selv for dermed å få lengst mulig opphold hjemme, selv måtte bestride eventuelle ekstraomkostninger ved sin tilbake-reise.

Reise-godtgjørelse for sykepermitterte mannskaper har vært tatt opp med Ombudsman-

nen av tillitsmannsutvalget på et av Marinens fartøyer. Det var tillitsmannsutvalgets oppfatning at når et mannskap ble syk under tjeneste, måtte så vel sykepleien som nødvendig rekreasjon være en tjenestesak, således at mannskapene måtte ha krav på å få dekket reiseutgiftene ved sykepermisjon.

Ombudsmannen tok saken opp med Forsvarets Sanitet, som opplyste at ordet sykepermisjon skapte atskillig forvirring. Det korrekte uttrykket var sykemelding med permisjon. Prinsippet er at syke mannskaper skal forbli enten på militært eller sivilt sykehus eller i sin forlegning. Ble syke allikevel gitt permisjon hjem, måtte vedkommende selv, dersom han hadde brukt opp sine gratis permisjonsreiser, betale omkostningene ved sin reise. I ganske få tilfelle kunne sykdommen være av en slik art at legen fant det nødvendig med rekreasjon hjemme. I slike tilfelle måtte reiseutgiftene godtgjøres etter de vanlige regler for syketransport.

Det fremgikk ikke klart av henvendelsen til Ombudsmannen om det i den foreliggende sak var avdelingslegen som hadde forordnet permisjon. Ombudsmannen presiserte at hvis det var tilfelle, hadde vedkommende i henhold til det som var uttalt av Forsvarets Sanitet krav på få godtgjort skyss- og kost- utgifter etter gjeldende regler for syketransport.

Spørsmålet om kostgodtgjørelse til sjåfører på tjenestereiser har vært tatt opp av sjåførene ved en av Hærens avdelinger, som mente de hadde krav på kostgodtgjørelse etter skyssregulativets satser. I det foreliggende tilfelle gjaldt det reiser av en dags varighet.

Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at sjåfører ikke hadde krav på kostgodtgjørelse ved slike kortvarige reiser, og at det var vanlig praksis at de utstyrte seg med tørrmat og termos før de reiste, og så spiste middag ved tilbakekomsten til avdelingen.

Sosiale saker.

Mannskapene har under militærtjenesten mange sosiale problemer å stri med. Disse problemer blir som regel tatt opp med avdelingens velferds-offiser. Kan ikke han løse saken, sender han den til høyere instans innen Forsvarets Undervisnings- og Velferds-korps. Rapportene fra U.V. korpset viser at antallet av slike saker er stort.

Enkelte slike saker blir av vedkommende eller hans avdeling tatt opp med Ombuds-

mannen, som gir den hjelp og veiledning som det er mulig å gi.

Ombudsmannen har i år behandlet 10 slike saker, vesentlig av økonomisk art, hvorav enkelte refereres:

Sak 225/1955.

En soldat som i det sivile var konstituert som tolloppsynsmann og gjorde tjeneste som kokk på en av tollvesenets kryssere, fikk beskjed om at konstitusjonen var tilbakekalt på grunn av hans innkalling til militærtjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende distriktssjef, som igjen tok saken opp med Finansdepartementet. Ombudsmannen gjorde oppmerksom på gjeldende lovbestemmelse om oppsigelse på grunn av militærtjeneste, og hevdet at loven også måtte gjelde i et tilfelle som dette.

Finansdepartementet bestemte at soldaten skulle gjeninntre i konstitusjonen etter endt militærtjeneste, og at den som var konstituert i hans sted skulle fratse tjenesten.

Sak 320/1955.

En av Hærens avdelinger ba Ombudsmannen undersøke nærmere hvordan det forholdt seg med den oppsigelse en av avdelingens soldater hadde fått mens han var inne til militærtjeneste. Det hadde også vært visse vanskeligheter med utbetaling av feriepenger.

Vedkommende soldat hadde vært ansatt ved en av N.S.B.'s anleggsavdelinger. Det viste seg at det samtidig med ham var sagt opp 150 mann ved anlegget på grunn av innskrenkninger. Det var således på det rene at det ikke var militærtjenesten som var grunnlag for oppsigelsen.

Vedkommende avdeling soldaten tilhørte var nærmest av den oppfatning at loven av 24. juni 1949 satt forbud mot oppsigelse i det hele tatt i den tiden vedkommende var inne til militærtjeneste. Ombudsmannen gjorde oppmerksom på at arbeidstakeren i forholdet til arbeidsgiveren ikke ville få en sterkere stilling når han var i det militære enn han ville hatt om han fortsatt hadde stått i sitt sivile arbeid. I sistnevnte tilfelle kunne han sies opp på saklig grunnlag.

Et annet spørsmål avdelingen tok opp var om oppsigelsen i dette tilfelle skulle økje etter ansiennitet innenfor de forskjellige kategorier arbeidere ved anlegget. Ombudsmannen antok at en ved et slikt anlegg måtte se arbeidsstokken som en helhet.

Utbetaling av feriepenger var blitt forsinket fordi soldaten ikke hadde skaffet til veie de legitimasjoner ferieloven forfanger i slike

tilfelle. Avdelingens anmodning om å ta opp rent generelt spørsmålet om utbetaling av feriepenger for de som var inne til militærtjeneste, fant Ombudsmannen foreløpig ikke å kunne etterkomme idet dette, etter Ombudsmannens erfaring, vanligvis ikke byr på vanskeligheter.

Sak 295/1955.

Tillitsmennene ved en avdeling ba Ombudsmannen om en orientering om bestemmelsene om lønn og dagpenger for offentlige tjenestemenn, idet noen fikk beholde dagpengene selv, mens de i andre tilfelle ble sendt vedkommende tjenestemanns kommune.

Ombudsmannen redegjorde for den praksis som følges, hvoretter de som er ansatt i staten får full, eventuelt $\frac{1}{2}$ lønn + reduserte dagpenger, mens det for kommunens vedkommende i de tilfelle disse får lønn under militærtjeneste er vanlig at dagpengene blir innbetalt til kommunen.

Sak 213/1955.

En kvartermester i Marinen med arbeid i land som tidligere hadde seilt i handelsflåten og som var helt å jour med sin skatt, ble forhåndstrukket for skatt på samme måte som aktive sjømenn. Han mente dette var feil og ba om Ombudsmannens assistanse. Ombudsmannen undersøkte forholdet nærmere, og kommunen opplyste at sjømenn som tar arbeid i land skal trekkes for skatt ved den enkelte lønnsutbetaling. Begrunnelsen herfor var at de skulle være å jour med skatten om de igjen gikk til sjøs. Dette ble senere bekreftet av Riksskattestyret.

Sak 222/1955.

Tillitsmannen ved en av Hærens avdelinger rettet en henvendelse til Ombudsmannen og pekte på de vanskeligheter som ville oppstå ved overgang til skatt av årets inntekt for de som var inne til militærtjeneste.

Ombudsmannen tok saken opp med Finansdepartementet som ga nærmere opplysninger om hvordan det ville bli forholdt i slike tilfelle.

Skattepliktige, som avtjener verneplikt i 1955 og 1956, kan etter søknad regne med å få frafalt et så stort beløp av statsskatt på inntekt og formue oppbåret før militærtjenesten at de blir stilt likt med andre skattytere når det gjelder overgangsordningen. Trer en skattepliktig som har hatt utsettelse med skattebetaling på grunn av militærtjeneste inn i arbeid igjen før 1. januar 1957, skal det frafalles et så stort beløp av skatten at restansen svarer til full skatt av den løpende inntekt fram til 1. januar 1957. Før

den skattepliktige dessuten utlignet skatt for 1956—57, skal det frafalles så meget at restansene sammen med den skatt som betales høsten 1956 svarer til full skatt av den løpende inntekt.

Når det gjelder kommuneskatten vil avgjørelsen bli truffet av vedkommende kommunestyre.

Sak 318/1955.

En soldat som hadde kjøpt en del møbler og utstyr på avbetaling, og som stod til rest med en del av kjøpesummen da han ble innkalt til militærtjeneste, hadde hatt hard pågang av selgeren for å få innbetalt restgjelden og ba i den anledning om Ombudsmannens bistand.

Ombudsmannen tok saken opp med vedkommende firma. Det viste seg at restgjelden skulle vært betalt før vedkommende begynte militærtjenesten. Under de omstendigheter ville ikke firmaet gi utsettelse til vedkommende var ferdig med tjenesten. Det ble imidlertid etablert en ordning hvorefter soldaten skulle få betalt restgjelden i rimelige avdrag.

Sykesaker. Ulykker. Erstatning på grunn av sykdom eller ulykker. Dødsfall. Trygd. Forsikring.

Det er behandlet 7 saker i denne gruppe. Enkelte av disse saker blir omtalt nedenfor.

Som omtalt i tidligere beretninger har Forsvarsdepartementet fra og med 1. januar 1954 etter anmodning av Ombudsmannen latt utarbeide en statistikk over ulykker i Forsvaret. Statistikken bygger på materiell fra Militær Trygd. Ombudsmannen har, selv om tiden ikke har tillatt en nærmere bearbeiding av stoffet, funnet å burde ta med de statistiske oppgaver over ulykker i denne innberetning.

Av sakene omtales følgende:

Sak 123/1955.

En soldat hadde ved uaktsonhet fått en tredjegrads forbrenning under behandling på militært sykehus i Nord-Norge. Han forespurte Ombudsmannen om han kunne bli pålagt å tjene opp igjen det forlengede sykehusopphold han fikk ved dette uhell, likedan om han hadde krav på erstatning for det tap han var påført ved ulykken.

Når det gjaldt erstatningsspørsmålet uttalte Ombudsmannen at det ikke var lett å ta standpunkt til det. Et eventuelt erstatningskrav ville det først være mulig å fremme når omfanget av skaden og det økonomiske tap var helt på det rene.

Soldaten ble anbefalt å søke juridisk assistanse i forbindelse med dette spørsmål.

Når det gjaldt opptjening av fraværet på grunn av det forlengede sykehusopphold, uttalte Ombudsmannen at det etter gjeldende bestemmelser var anledning til å bestemme at fraværet skulle opptjenes.

Ombudsmannen tok samtidig saken opp med sykehuset for å få brakt de faktiske forhold på det rene og med departementet for å få avgjort spørsmålet om opptjening.

Sykehuset redegjorde for det faktiske forhold og innrommet sitt ansvar for den skade pasienten var påført.

Med hensyn til opptjeningen uttalte departementet at soldaten etter de foreliggende omstendigheter skulle ansees ferdig med førstegangstjenesten når han ble skrevet ut fra sykehuset.

Sak 230/1955.

En vingsersjant i Flyvåpnet hadde mistet et øye ved en skyteulykke under en nærforvarsøvelse. Han ba om Ombudsmannens bistand da han ikke hadde kjennskap til hva han måtte foreta seg i sakens anledning.

Ombudsmannen undersøkte saken ved avdelingen og Rikstrygdeverket og ga sersjanten de nødvendige opplysninger.

Ombudsmannen har også hatt et par saker hvor det ble klaget over legetjenesten. Det ene tilfellet gjaldt en av Hærens avdelinger hvor det ble påstått at legen ikke undersøkte pasientene grundig nok og at han jaget ut de som kom for å konsultere ham.

Ombudsmannen hadde en samtale med legen som redegjorde for forholdene ved avdelingen. Det var en del simulanter som til stadighet oppsøkte legen. Legen hadde så mye å gjøre at han først og fremst måtte konsentrere seg om de som virkelig var syke. Han fikk ikke tid til å utføre alle de oppgaver som var tillagt ham. Etter hans oppfatning burde det absolutt tilsettes enda en lege på deltid ved avdelingen.

Ombudsmannen konfererte med sjefslegen for Hæren om saken. Han skulle avlegge avdelingen et besøk for å bli orientert om vanskelighetene og mulighetene for å bedre forholdene.

Den andre klagen gjaldt forholdene under en repetisjonsøvelse. Tillitsmennene opplyste at en del mannskaper ikke hadde fått tilfredsstillende legebehandling men var rett og slett blitt avvist av avdelingslegen, mens andre hadde ikke fått den behandling de var lovet. Ved dimisjonsundersøkelsene var det

også oppstått en del vanskeligheter, og legeu hadde bl. a. brukt fornærmelige uttrykk overfor mannskapene. Saken var av mannskapene også tatt opp direkte med departementet, som foranstaltet nærmere undersøkelse.

Departementet pekte i sin uttalelse på de vanskelige forhold legetjenesten arbeidet under ved en repetisjonsøvelse. Vanskelighetene i dette tilfelle skyldtes også misforståelse i forbindelse med dimisjonsundersøkelsen, vanlig rutinemessig legeundersøkelse (aftenvistasjon) samt legeundersøkelse om morgenen som gjelder mannskaper som er blitt syke i løpet av natten.

Departementet var imidlertid enig i at de vanskelige forhold ikke var noen unnskyldning for legens uttrykksmåte overfor mannskapene. Legen hadde imidlertid i sin redegjørelse bedt om unnskyldning for det.

Mannskapene ble gjort kjent med resultatet av undersøkelsen og departementets syn på saken.

For årene 1948—1953 er det på grunnlag av materiale lagt fram av Forsvarets Sanitet utarbeidet en oversikt over inntrufne ulykker i nevnte tidsrom. Oppgaven omfatter bare slike skader som betinger militær trygd for kortere eller lengre tid, således at en del mindre ulykker som bare resulterer i småskader holdes utenfor. Da materialet for dette tidsroms vedkommende er ufullstendig og bearbeidet lenge etter at ulykkene har funnet sted, må resultatet sees på med et visst forbehold. For 1954 og 1955's vedkommende derimot er grunnlaget så omfattende at resultatet vil gi et riktigere bilde av situasjonen.

I tidsrommet 1. januar 1948—30. juni 1953 er det innvilget stønad for i alt 1 674 skader, fordelt på de enkelte år således:

1948	181
1949	242
1950	219
1951	396
1952	492
1953 (6 måneder)	144

Ser man på antallet tjenestedager i nevnte tidsrom, vil den gjennomsnittlige skadehyppighet for hele perioden bli 1 skade pr. 30 000 tjenestedager. Ser man på de tilsvarende tall for ulykkestygd for industriarbeidere for året 1949, vil en finne at den gjennomsnittlige skadehyppighet ligger på 1 skade pr. 5 500 «tjenestedager».

Det er i perioden inntruffet 156 dødsfall på grunn av sykdom, skade/ulykke. Sett i

relasjon til antall tjenestedager, vil det si 1 dødsfall pr. 363 000 tjenestedager, mens de tilsvarende tall for industriens vedkommende er 1 dødsulykke pr. 1 138 000 «tjenestedager».

Statistikken for 1954 og 1955 viser at det er forekommet henholdsvis 675 og 602 ulykker innmeldt til Militær trygd. Av disse har henholdsvis 582 og 424 medført stønad fra Militær trygd i kortere eller lengre tid.

Av de innmeldte ulykker gjelder henholdsvis 68 og 77 ulykker under skyte- og våpenøvelse. Innenfor denne gruppe fordeler ulykkene seg slik:

	1954	1955
Vådeskudd med skarp ammunisjon	9	22
Vådeskudd med redusert, løs ammunisjon	23	11
Ekspløsjoner og sprengningsulykker	15	21
Andre skader	21	25

Av ulykkene med løs ammunisjon skyldes mange at mannskapene under øvelse har mistet løs ammunisjon i telthalmen. Når halmen brennes, eksploderer ammunisjonen og volder skade.

Et stort antall av skadene skyldes kjøreulykker eller skader som på annen måte er oppstått i forbindelse med kjøretøyer.

Statistikken viser følgende:

	1954	1955
Rene kjøreheli (kollisjoner, velt med motorsykel, grøftekjøring osv.)	72	86
Exhaustforgiftninger	3	1
Uhell ved start av bil med sveiv, eller start av motorsykel	12	8
Diverse andre uhell	53	34
I alt	140	129

Diverse-gruppen inneholder mange mindre ulykker, og for øvrig mange som ikke er rene kjøreulykker. En kan f. eks. nevne at en soldat på vakt gled og falt foran en passerende bil. Flere snublet og falt mot bilen mens de holdt på med reparasjoner. En ble forbrant ved at giftingen laget kortslutning, mens flere har fått klemt fingrene i bil-døren.

Av statistikken fremgår det videre at det særlig er kolonnekjøringen som forårsaker en stor prosent av kjøreulykkene.

Av dødsfall er det i 1954 inntruffet 50 og i 1955 33. Disse fordeler seg således:

	1954	1955
Flyulykker	18	15
Skyte- og sprengningsulykker ...	3	6
Kjøreulykker	4	2
Jernbaneulykker	2	0
Drukning	10	6
(I 1955 er bare 1 druknet under avdelingsbadning.)		
Andre grunner	13	3

Antall dødsfall i 1954 er det høyeste siden 1948.

Ser man antall ulykker i relasjon til antall tjenstedager, vil man finne at anmeldte skader i 1954 utgjorde 1 pr. 12 500 tjenstedager, i 1955 1 pr. 14 000. Skader som har resultert i innvilget trygd utgjør for 1954 1 pr. 15 000, og i 1955 1 pr. 20 000.

Til sammenlikning kan en opplyse at de tilsvarende tall for industriarbeidere i 1951 var 1 anmeldt ulykke pr. 5 800 «tjenstedager» og 1 ulykke som resulterte i trygd pr. 6 100 «tjenstedager».

Det antall skader som har medført stønad fra Militær Trygd i 1954 er det høyeste siden 1948. Om økningen er reell er det ikke mulig å si noe bestemt.

Som nevnt foran, er opplysningene for tidsrommet 1948 -1953 noe mangelfulle. Økningen kan derfor skyldes mangelfull statistikk for de tidligere år.

Forsvarets skolevirksomhet.

Nemnda har i sin forrige innberetning uttalt seg om endel spørsmål i forbindelse med skolevirksomheten innenfor Forsvaret. Militærkomitéen har bedt departementet se nærmere på disse spørsmål. Ombudsmannen finner derfor ikke grunn til å gå nærmere inn på dette i denne beretning.

Ombudsmannen har hatt til behandling 8 saker vedrørende Forsvarets skoler. Det har vært spørsmål om opptak på befalsskoler, klage over at de opplysninger som har vært gitt på forhånd om lønn, vilkår, utdanning etc. ikke har stemt med de faktiske forhold. Alt sammen spørsmål som Ombudsmannen har tatt opp og brakt klarhet i.

Befalssaker.

Befalets mange og til dels store problemer kommer klart til uttrykk i det antall saker Ombudsmannen får fra befalet. I 1955 er det av befal reist i alt 148 saker, en markert økning i forhold til tidligere år.

Sakene fordeler seg på de forskjellige områder. De kan gjelde utnevning, ansettelse,

beordring, avskjedigelse, tjensteforhold, permisjoner, sykesaker, disiplinærsaker, underbringelse og økonomiske saker.

Behandlingen av saker vedrørende «forbi-gåelser» ble stoppet umiddelbart etter ordskiftet om Ombudsmannsnemndas innberetning i Stortinget 18. juni 1954. Ombudsmanen fant imidlertid senere å burde anmode Stortingets protokollkomité om at det måtte bli trukket opp klare retningslinjer for behandlingen av slike saker, da Nemndas instruks på dette punkt måtte sies å være uklar.

Protokollkomitéens prinsipielle uttalelse om dette spørsmål i Innst. S. nr. 6, 1956 har skapt klarhet på dette punkt, og Ombudsmanen er takknemlig for det.

Av de sakene som er tatt opp fremgår det klart å være behov for institusjonen også for befalet. I en del tilfeller har Ombudsmannens medvirkning ført til at avgjørelsen er blitt endret. I svært mange saker har det ikke vært noe å bemerke til den avgjørelse som er truffet. Også i disse tilfeller er det imidlertid Ombudsmannens oppfatning at befalet har nytte av institusjonen, idet det sikkert er lettere å slå seg til ro med en avgjørelse en i og for seg ikke finner rimelig, når en vet at et utenforstående organ har undersøkt forholdene.

I sin innstilling til forrige års beretning sier militærkomitéen at tjenstemenn i Forsvaret på mange måter står i en særstilling og at det av den grunn er forståelig at mange henvender seg til Ombudsmannen. Det er imidlertid komitéens oppfatning at instruksens § 3 b bør praktiseres strengere etter Stortingets forutsetning enn tilfellet har vært hittil, hvis Ombudsmannen fullt ut skal kunne fylle sin primære oppgave å ivareta menneskenes almenmenneskelige rettigheter.

Bakgrunnen for denne uttalelse var at Ombudsmannen i enkelte tilfeller hadde tatt opp til behandling saker som ikke var fremmet tjenestevei først.

Ombudsmannen har etter at militærkomitéens innstilling ble kjent, ikke tatt opp saker som ikke først har vært fremmet tjenestevei. Når det gjelder rene lønssaker, har også Ombudsmannen vist en viss tilbaketrekning og har i mange tilfeller anbefalt at saken først fremmes gjennom befalets organisasjoner, overensstemmende med det som ble uttalt under Stortingets behandling av beretningen.

Når det gjelder befalets problemer, er ikke disse bare kommet til Ombudsmannens kunnskap gjennom saker som er reist. Ved samtaler med befal under befaringer og ellers har Ombudsmannen fått kjennskap til de vanskeligheter befalet har å kjempe med. Disse pro-

blemmer ble tatt opp av Nemnda i forrige innberetning. Nemnda fant disse spørsmål så alvorlige at den foreslo at det ble oppnevnt en spesiell komité til å utrede disse problemer. Forslaget fikk positiv støtte både av militærkomitéen og departementet. Ombudsmannen

går derfor ut fra at en slik komité vil bli oppnevnt, og går derfor ikke nærmere inn på befalets vanskeligheter i denne beretning. En finner heller ikke grunn til å gå nærmere inn på enkelthetene i de forskjellige saker som er reist i det forløpne år.

Ombudsmannsnemndas beretning.

I Stortingets møte den 30. mai 1952 ble for perioden 1. juli 1952—30. juni 1956 følgende valgt som medlemmer av Forsvarets Ombudsmannsnemnd:

1. Byråsjef Arthur Ruud, Oslo, formann.
2. Sekretær Rolf Hansen, Oslo.
3. Doktor Reidar Tveten, Sarpsborg.
4. Bonde Bjarne Lyngstad, Innerøy.
5. Bonde Erland Asdahl, Arnes.

Nemndas protokoller fra møter og befaringer omtalt i nærværende beretning følger vedlagt som uttrykt bilag.

Nemndas reiser.

I innberetningen for 1954 ga Nemnda uttrykk for at den anså det nødvendig og viktig å opprettholde kontakten med avdelinger og forlegninger ved fortsatt reisevirksomhet. Da en imidlertid i 1953 og 1954 hadde rukket å befare et relativt stort antall forlegninger, og derved skaffet seg en ganske god innsikt på dette område, hadde Nemnda besluttet forsøksvis å innskrenke fellesreisene noe i 1955.

Nemndas fellesreiser har derfor i 1955 innskrenket seg til en befaring av forlegninger på Vestlandet, en befaring av Brigade Sør's forlegninger og en befaring av Rygge Flystasjon.

Nemnda har dessuten, ved enkelte av sine medlemmer, vært representert ved øvelsene «Midtskogen», «Lista» og «Vorma», og har herunder besøkt de forskjellige avdelinger som deltok i øvelsene.

I tillegg hertil har Ombudsmannen, sammen med sin konsulent, besøkt forlegningene i Kristiansands-distriktet og forlegningen «Starum», Kapp.

Nemnda sørger alltid under sine hefaringer for å møte både sjefer og tillitsmenn og delta i møte i forlegningens tillitsmannsutvalg. Det er Nemndas inntrykk at tillitsmannsutvalgene arbeider bedre enn tidligere, selvom det ennå vil ta tid før ordningen virker

slik som den bør og skal. Nemnda har inntrykk av at dens besøk i forlegningene bl. a. bidrar til å skape større forståelse for tillitsmannsordningen og antar derfor at den samlede reisevirksomheten bør bli noe utvidet i 1956.

En oversikt over de foretatte reiser følger:

- 9.—11. mars: Befaring i områdene for øvelse «Midtskogen».
20. april: Infanteriets Øvingsavdeling nr. 2, Evjemoen, Evje.
21. april: Befalsskolen for Infanteriet, Gimlemoen, Kristiansand S.
22. april: Marvika orlogsstasjon, Kristiansand S.
22. april: Kristiansand festning, Odderøya, Kristiansand S.
2. mai: Hærens Skole- og øvingsavdeling i heste- og hundetjeneste, Starum, Kapp.
27. juni: IR 10's forlegning, Bømoen, Voss.
27. juni: Bergartilleribataljon nr. 2's forlegning, Tvildemoen, Voss.
28. juni: Feltartilleriets Øvingsavdeling nr. 2, Vatneleieren, Sandnes.
28. juni: Marinens rekruttskole «Harald Hårfagre», Madla.
29. juni: LKV — Sola Flystasjon.
12. oktober: Brig. S. — Stabskompani, Sambandskompani og M. P. avdeling, Onsrud, Kløfta.
12. oktober: Brig. S. — Feltartilleribataljon, Haslemoen, Våler.
13. oktober: Brig. S. — Sanitetskompani, Transportkompani, Våpenteknisk kompani, Sessvold, Ullensaker.
13. oktober: Brig. S. — Infanteribataljon, Trandum.
13. oktober: Brig. S. — Intendanturtroppen, Jessheimforlegningen, Jessheim.
14. oktober: Brig. S. — Ingeniørkompaniet, Eggemoen, Hønefoss.
- 24.—27. oktober: Befaring i områdene for øvelse «Lista».
- 8.—10. november: Befaring i områdene for øvelse «Vorma».
6. desember: LKØ — Rygge Flystasjon.

Nemndas møter.

Nemnda har holdt møter:

- 28. februar,
- 1. mars,
- 21. mars,
- 22. mars,
- 30. mars,
- 26. mai,
- 27. mai,
- 11. oktober,
- 5. desember.

Nemnda har i ovennevnte møter drøftet de generelle og prinsipielle spørsmål som er nevnt i Ombudsmannens beretning. Da de fleste av disse spørsmål er blant de saker Stortinget (Innst. S. nr. 6, 1956) har bedt Forsvarsdepartementet og de militære myndigheter om å ta opp til behandling eller ny vurdering, finner Nemnda ikke grunn til å omtale disse saker i denne beretning.

Som tidligere beretninger viser har Nemnda viet forlegningsforholdene for både mannskaper og befal særlig stor oppmerksomhet. For ytterligere å sette seg inn i disse forhold ble sjefen for Forsvarets Bygningsteknisk korps anmodet om å møte Nemnda til en samtale. Anmodningen ble etterkommet og i Nemndas møte 26. mai ga sjefen for FBK oberst Rognhaug, en orientering om korpsets organisasjonsmessige oppbygning og virksomhet og deltok i en etterfølgende samtale om forlegningsforholdene.

Under samtalen merket Nemnda seg at gjeldende bestemmelser om vedlikeholdsbevilgningenes disponering slar fast at den enkelte avdeling selv har ansvaret for vedlikeholdet av sin forlegning. Bestemmelsene er imidlertid formulert slik at distriktsingeniøren har det tekniske og økonomiske ansvar. På grunnlag av bestemmelsenes ordlyd er det ikke klart hvilket ansvarsområde som blir igjen til avdelingen. FBK hadde bedt om en klar forklaring av bestemmelsene for å få brakt omfanget helt på det rene. Dette var imidlertid ikke lykkes. Nemnda tror at det ville være av betydning å få klarere bestemmelser om avdelingens og distriktsingeniørens ansvarsforhold og rår til at dette blir gjort.

Av oberst Rognhaugs redegjørelse fremgikk for øvrig at FBK arbeidet med å kartlegge bygningsmassen for derved lettere å kunne ta standpunkt til vedlikeholdsforslagene og for lettere å kunne utjevne forskjellen mellom forsvarsgrenene. Denne kartlegging sammen med tilstrekkelige midler til vedlikehold er, etter Nemndas oppfatning, ikke bare ønskelig men nødvendig. Midler til beplantning og faste veidekker i forlegningene er sterkt ønske-

lig. Permanente veidekker vil bl. a. vedlikeholdsmessig ha stor betydning.

Etter anmodning fra Justisdepartementet og Utvalget til revisjon av lovgivningen om vernepliktige sivilarbeidere behandlet Nemnda i møte 28. februar spørsmålet om hvorvidt det kan være praktisk mulig og hensiktsmessig å la sivilarbeiderne komme inn under den samme ombudsmannsordning som de militære mannskaper.

Utvalget til revisjon av lovgivningen om vernepliktige sivilarbeidere meddelte at utvalget ville anbefale at militærnektene så vidt mulig skulle ha de samme plikter og rettigheter som andre vernepliktige, og at utvalget derfor ansa det ønskelig om ombudsmannsordningen også kunne gjøres gjeldende for militærnektene som overføres til sivilt arbeid. Utvalget ønsket derfor å høre Nemndas rent prinsipielle syn på saken, hvilke tiltak den i tilfelle mente Stortinget måtte foreta for å styrke Nemndas administrasjon m. v. og om Nemndas navn i tilfelle burde endres.

Etter å ha drøftet saken besluttet Nemnda å gi følgende uttalelse:

Nemnda er positivt innstilt til tanken om at også sivilarbeiderne skal få nytte godt av Ombudsmannsordningen. Nemnda kjenner ikke i noen særlig utstrekning til hvordan sivilarbeidet nå er organisert eller hvordan det tenkes organisert i fremtiden. Den kan derfor ikke si noe om hvor stort merarbeid en ordning som den foreslåtte vil føre til, eller hvilke administrative utvidelser som blir nødvendig.

Nemnda er oppmerksom på at det neppe kan bli aktuelt å etablere en egen Ombudsmannsordning for sivilarbeiderne. Skal denne gruppe nytte godt av en sådan institusjon, er den eneste mulighet å utvide den nåværende Ombudsmannsinstitusjons arbeidsområde til også å omfatte sivilarbeiderne. Dette vil også være den mest rasjonelle løsning.

Selv om Nemnda har visse betenkeligheter å anføre vil den allikevel, etter det som er sagt foran, ikke gjøre noen innvendinger mot en sådan utvidelse, om Stortinget skulle bestemme det, under forutsetning av at Ombudsmannens administrasjon blir utvidet slik at den blir istand til å klare oppgaven.

Etter Nemndas oppfatning skulle det ikke være nødvendig med særlige endringer i instruksjonen som nå gjelder. Det skulle være tilstrekkelig med et vedtak av Stortinget om at den også skal gjelde sivilarbeiderne.

Nemnda er ikke stemt for at institusjonens navn skal endres.

Den 19. november 1954 bestemte Stortinget at den militære rettergangsordning skulle settes ut av kraft i fredstid fra det tidspunkt Kongen bestemmer.

Da dette vedtak bl. a. ville medføre at den militære påtalemyndighet ville falle bort og derved også den nåværende kontroll med disiplinærmyndigheten, hadde Ombudsmannen funnet det riktig og nødvendig straks, skriftlig, å gjøre Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet oppmerksom på denne uheldige konsekvens av Stortingets vedtak.

I møte 1. mars ble Nemnda orientert om Ombudsmannens ovennevnte henvendelse. Nemnda erklærte seg enig i henvendelsen hvor det bl. a. var uttalt følgende:

Vedtaket vil bl. a. føre til at kontrollen med disiplinærmyndighetens utøvelse, slik som denne kontroll har vært utøvet hittil, faller bort. Videre vil den radgivende virksomhet påtalemyndighetens juridiske tjenestemenn har utøvet også falle bort.

Da Ombudsmannen gjennom sin virksomhet har skaffet seg et visst kjennskap til de problemer som vil oppstå ved den situasjon man nå er kommet opp i, og da det ligger Ombudsmannen meget på hjertet å gjøre utøvelsen av disiplinærmyndigheten så betryggende som mulig, har en funnet grunn til å meddele departementet Ombudsmannens syn på enkelte av de problemer som vil reise seg.

Ombudsmannen er satt til bl. a. å passe på at de almenmenneskelige rettigheter ikke blir krenket. Rettssikkerheten og en i alle deler betryggende rettspleie er fundamentale almenmenneskelige rettigheter i vårt samfunn også innenfor Forsvaret. Det er derfor naturlig at Ombudsmannen legger stor vekt på saker som reises på dette felt. Det har vært reist enkelte saker som viser at den regulære utøvelse av disiplinærmyndigheten i enkelte tilfelle foregår på en uheldig måte. Langt alvorligere er imidlertid den ukontrollerbare bruk av refselsesmidler, som er gjort mulig ved at de foreskrevne bestemmelser om utøvelse av disiplinærmyndigheten ikke følges. Disse forhold er kommet til Ombudsmannens kunnskap gjennom saker som blir reist, ved samtaler med soldatene, ved referater fra tilitsmannsutvalgenes møter og ved leiravisene. Disse forhold har gjort at Ombudsmannen har viet disse spørsmål stor oppmerksomhet i den senere tid og fortsatt vil gjøre det, idet det er Ombudsmannens oppfatning at uheldig og feilaktig utøvelse av disiplinærmyndigheten er en av de viktigste årsaker til den negative holdning til Forsvaret mange av soldatene får etter en tids tjeneste.

I løpet av et år blir det truffet disiplinære forføyninger i ca. 11—12 000 tilfelle. Bare 3—400 av disse saker kommer for domstolene mens resten avgjøres ved en refselse foretatt av det befal som har sådan myndighet. Ved at det militære rettsapparat nå faller bort, forsvinner også den kontroll som hittil har vært ført. Dermed vil behandlingen og den endelige avgjørelse av alle refselsaker helt bli overlatt offiserene som på den måte vil få sin posisjon vis å vis de menige mannskaper vesentlig styrket på et felt hvor det, etter de erfaringer Ombudsmannen har gjort, lett kan få en uheldig virkning.

I henhold til gjeldende bestemmelser er det formelt departementet som sitter med den kontrollerende myndighet. Imidlertid er det, så vidt Ombudsmannen har forstått, General-

advokaten som i siste instans har ført kontrollen. Når denne kontroll nå vil komme til å opphøre, går Ombudsmannen ut fra at myndighetene vil finne andre organer til å overta kontrollen.»

Ved kgl. resolusjon av 29. april ble det nedsatt et utvalg med representanter fra forsvarsgrenene, påtalemyndighetene, Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet og Ombudsmannen for å forberede overføring av militære straffesaker i fredstid fra militær til sivil rettergang og foreslå de lovendringer som var nødvendig for å kunne gjennomføre overgangen.

Nemnda går ut fra at myndighetene vil sørge for at de militære myndigheter fortsatt får juridisk veiledning under behandlingen av disiplinærsaker og at en finner fram til organer som kan føre en effektiv kontroll med utøvelsen av disiplinærmyndigheten. Det er et sentralt og viktig punkt for de vernepliktige.

Etter henvendelse fra en kaptein i Hæren behandlet Nemnda i møter 28. februar og 11. oktober Finansdepartementets retningslinjer for statsgaranti for lån til boliginnskudd.

Vedkommende offiser hadde bustru og tre barn under 7 år. Selv bodde han på et brakkerom i forlegningen, mens hustruen og barna bodde hos svigerforeldrene på en annen kant av landet.

Han hadde søkt Forsvarsdepartementet om statsgaranti for et lån til boliginnskudd på kr. 8 000. Søknaden var avslått med den motiveringen at statsgaranti for lån til boliginnskudd etter gjeldende retningslinjer bare kunne gis for lån til innskudd i boligselskaper som hadde Husbankens tilsagn om lån og nedskrivningsbidrag. Han kunne ikke forstå at han skulle uteløses fra å få et slikt lån og ba om Nemndas bistand.

Ombudsmannen hadde tatt saken opp med Finansdepartementet som fastholdt sin tidligere avgjørelse. Etter anmodning opplyste departementet senere at grunnlaget for garantiordningen var det som var anført i St. prp. nr. 1 for 1949, kap. 804, post 7.

Nemnda kunne ikke finne at ovennevnte hjemlet en slik begrensning som Finansdepartementets retningslinjer innebar. Departementet uttalte i nevnte proposisjon at det ikke fant det betenkelig å garantere for tjenestemennenes innskudd i boligselskaper og at en slik garanti ville kunne være til stor hjelp for vedkommende. Hensikten med ordningen måtte da være å hjelpe de som trengte hjelp, enten det gjaldt leiligheter i selskaper med Husbankstøtte eller ikke, så vanskelige

som boligforholdene er. Nemnda fant at den foretatte begrensning virket urimelig og henstilte til Finansdepartementet å ta saken opp til fornyet overveielse.

I skriv datert 3. august meddelte Finansdepartementet at spørsmålet om en utvidelse av den nåværende garantiordning var under overveielse og at en skulle komme tilbake til saken når avgjørelse forelå.

Noen avgjørelse er ennå ikke truffet.

Som tidligere beretninger viser har Nemnda fra første stund lagt vekt på å bygge ut og styrke tillitsmannsutvalgsordningen i Forsvaret. Dette bl. a. ut fra det syn at alle de saker som det er naturlig og mulig å løse på stedet bør bli løst der. At dette også bidrar til å fremme et godt forhold mellom

sjefen og hans mannskaper er hevet over tvil.

Etter anmodning, bl. a. fra Ombudsmannen, oppnevnte Forsvarsdepartementet den 13. oktober en komité med oppdrag å vurdere, eventuelt revidere, de gjeldende bestemmelser om tillitsmannsutvalg i Forsvaret. I komitéen deltar representanter fra Forsvarsdepartementet, Overkommandoene og F.U.V.K. Som formann for komitéen ble oppnevnt Ombudsmannen, og som sekretær Ombudsmannens konsulent.

I møtet 11. oktober gikk Nemnda igjennom de gjeldende bestemmelser, og drøftet endringer som en mente det var ønskelig å bringe i forslag, og som en antok ville bidra til å styrke tillitsmannsordningen ytterligere.

Nemnda vil komme tilbake til saken når komitéens innstilling foreligger.

Oslo, april 1956.

Arthur Ruud.

Rolf Hansen.

Erlend Asdahl.

Reidar Tveten.

Bjarne Lyngstad.